
WIDENER LIBRARY
HX 5GKP U

Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde.

HET ROERMONDSCH DIALECT

GETOETST AAN HET

OUD-SAKSISCH EN OUD-NEDERFRANKISCH

DOOR

Dr L. SIMONS

PROFESSOR AAN HET KONINKLIJK ATHENAEUM VAN LEUVEN.

GENT
DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Cie
Drukkers der Koninklijke Vlaamsche Academie
HOOGPOORT, 52

1889

HET

ROERMONDSCH DIALECT.

HET

ROERMONDSCH DIALECT

GETOETST AAN HET

OUD-SAKSISCH EN OUD-NEDERFRANKISCH

DOOR

Dr L. SIMONS

PROFESSOR AAN HET KONINKLIJK ATHENAEUM VAN LEUVEN.

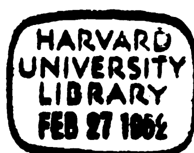
GENT

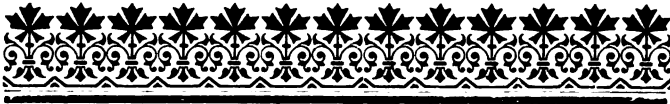
DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Cie

Drukkers der Koninklijke Vlaamsche Academie

HOOGPOORT, 52

1889

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
FEB 27 1962

§ 1.

DE taalstudie is in de laatste jaren veel gewicht beginnen te hechten aan de zoo lang verwaarloosde tongvallen, en niet ten onrechte. De levende volksspraak is immers de rechtstreeksche afstammelinge der oude dialecten, en geenszins eene verbastering der beschaafde spreek- en schrijftaal zij is niet, zooals deze, eene gekweekte vrucht, waar onderzoek en schifting het hunne bijbrachten; maar zij leeft en ontwikkelt zich in en door het volk, onbewust, wel is waar, doch naar vaste wetten, als eene welige plant in de vrije natuur.

Zal dus de taalkunde aan haren naam beantwoorden; zal zij eene hulpwetenschap zijn der geschiedenis en licht werpen over de duistere afkomst van een volk; ja, zal zij een hefboom wezen tot heropbeuring van het Dietsche volksbewustzijn; -- dan dient zij zich met de studie der tongvallen onledig te houden.

Elke studie zal een stap nader zijn tot de vergelijkende spraakleer der Nederduitsche dialecten, bekroning van het eerbiedwaardige Dietsche taalgebouw; en hierdoor zullen wij te gelijker tijd een grondiger inzicht verkrijgen in de punten van verschil tusschen het Oud-Saksisch en Oud-Nederfrankisch. Ook heeft dit vak van taalkunde in Zuid-Nederland bij voorkeur beoefenaars gevonden.

Daarom zal eene bijdrage tot de kennis van eene der eigenaardigste en oudste gewestspraken, van het Limburgsch, zooals het in een gedeelte van Hollandsch Limburg gesproken wordt, niet van belang ontbloot wezen.

Ik bedoel het Roermondsch, dat, behoudens geringe plaatselijke afwijkingen, als grondvorm voor het noordelijk gedeelte mag gelden, en als zoodanig tegenover het Maastrichtsch staat, hetgeen zich nochtans meer tot de stad zelve bepaalt.

Men herinnere zich tevens, dat de eerste sporen eener Nederlandsche beschaving in Limburg te zoeken zijn; ja, dat de *Wachtendonksche Psalmen*, het eerste voortbrengsel eener zelfstandige West-Nederduitsche taal, in Hollandsch Limburg of daaromtrent zijn opgesteld.

Het is buiten kijf, dat Hollandsch Limburg door de Ripuarische Franken bewoond werd.

Bij de verdeeling in pagi of gouwen, welke ten tijde van Clovis plaats greep, werd het bij de Maasgouw ingelijfd.

Ofschoon in 1190 voor het eerst melding gemaakt wordt van Roermond, hadden de Franken zich toch van oudsher, in de omstreken, op de overblijfselen der Romeinsche beschaving gevestigd.

Opdelvingen in Roermond en omgeving leggen er getuigenis van af. In de oorkonden verschijnt Susteren in 714, St.-Odiliënberg in 858, Herten in 968.

Bij de verdeeling van het rijk van Lothar, in 870, tusschen Karel den Kale, koning van Frankrijk, en Lodewijk, koning van Duitschland, verkreeg deze Kessel, de abdij Susteren en St.-Odiliënberg.

De voorzaten der Limburgers waren dus Franken.

Nu rijst de vraag, of hier, gelijk elders, de taalkunde de hulpvaardige hand aan de geschiedenis

reikt, of namelijk Frankische bestanddeelen in het Roermondsch zijn aan te wijzen.

Alvorens dit uiteen te zetten, dienen wij de oude bronnen aan te duiden, aan welker gegevens wij het Roermondsch zullen toetsen.

Het Oud-Saksisch wordt, buiten eenige oorkonden van geringen omvang, in zijnen strengsten vorm door het Munchener, in gewijzigden, door het Cottonische handschrift van den *Heliand,* eene in stafrijm vervatte Messiade van de 9e eeuw, vertegenwoordigd.

Van het Oud-Nederfrankisch bezitten wij slechts karige overblijfsels : de reeds vermelde Psalmenvertaling en de zoogenaamde Lipsius-Glossen of de woordenlijst, door JUSTUS LIPSIUS uit het thans verloren handschrift verzameld. Deze overblijfsels zijn vergaderd en gedrukt in de : *Kleinere altniederdeutsche Denkmäler von* MORITZ HEYNE. 2e Auflage, Paderborn 1877.

Daar het verschil tusschen het Oud-Nederfrankisch en Oud-Saksisch van geenen ingrijpenden aard is, en alleen scherp te voorschijn treedt in de vervoeging van het meervoud, is het noodzakelijk, ook dit laatste binnen de grenzen onzer studie te trekken.

§ 2.

Wat in 't Roermondsch, en in 't algemeen in 't Limburgsch, vooral de opmerkzaamheid gaande maakt, is de rijkdom van klanken, waardoor het oogenschijnlijk eene Hoogduitsche kleur aanneemt, ofschoon het, wat de klankverschuiving der medeklinkers betreft, zuiver Nederduitsch is.

Deze verscheidenheid van klanken is een gevolg van de stelselmatige toepassing der klankwijziging

(umlaut of omklank) in buiging, vervoeging en afleiding. Hierdoor steekt het Roermondsch af bij het Nederlandsch en bij de westelijke tongvallen, waar de klankwijziging slechts ter loops, of in enkele zelfstandige gevallen verschijnt, en sluit het zich aan bij de Nederrijnsche tongvallen.

De klankwijziging, welke een jonger verschijnsel is in de Germaansche talen, werd in 't Ods. en Ofr. bewerkt door eene *i*, die de voorafgaande *a* in *e* omzette; in 't Ofr. tastte deze *i* ook de *u* aan.

Later werd er geene rekenschap meer gehouden van de oorspronkelijke gegevens en kwam de klankwijziging overal tot haar recht, bijzonder wegens spraakkunstige doeleinden. Het Roermondsch staat hier minstens op dezelfde hoogte als het Middelhoogduitsch.

Vooraf zij opgemerkt, dat wij ons, wat de afbeelding der klanken betreft, op Nederlandsch standpunt plaatsen. Desnoods zullen wij tot het Hoogduitsch onze toevlucht nemen, en, waar dit geene overeenkomst oplevert, tot het klankstelsel van SIEVERS' *Grundzüge der Phonetik.*

Wij vinden in het Roermondsch de volgende klankwijzigingen :

1° *a* in *e.*

Ods. *bank,* mv. *benki;* bank, mv. bänk, verkleinw. bänkske; Ofr. *stat,* mv. *stede;* stat, stääj; Gotisch *nagljan* (nagelen) nägele; Ofr. *creftih,* krächtig; Ods. *staf,* staaf, stääf, stääfke.

2° *â* in *ê* of *ao* (SIEVERS ɔ[1] eng. saw) in aö (SIEVERS oe[1] fr. un).

Ods. *sâlig,* zeelig; Ods. *scâp* (schaap) schaop, schaöp, schaöpke.

3° *o* in *ö* of *ao* in *aö;* uitspraak als boven.

Ofr. *wort,* mv. *wort,* waort, mv. waört, waörtje;

Ods. *dohtar*, mv. *dohtar,* dochter, döchter, döchterke; Ods. *fugal,*vogel, mv. veugel, veugelke; Ods. *sunu,* mv. *suni,* zoon, zeun, zeunke.

4° *ô* in *ȫ*.

Ods. *fôt* (voet) mv. *fôti,* voot, mv. veut, veutje; Ofr. *blôian* (bloeien) bleuje; Ods. *wôsti* (woest) weust; Ofr. *suoti* (zoet) zeut.

5° *u* (u² eng. full) in *ü* (y² hd. schützen).

Ofr. *buc* (bok) boek, mv. bük, bükske; Ods. *sundia* (zonde) zünj.

6° *û* (u¹ hd. du) in *ü̂* (y¹ hd. über). Ofr. *bûk* (buik) boêk, mv. buuk, buukske; loês (luis) luus, lüske.

7° *ou* in *ui* (Hd. au, äu).

Ofr. *boum* (boom) boum, mv. buim, buimke; Oudhoogd. *houf* (hoop, hoopen) houp, huip, huipke; Ohd. *kaloubo, kaloubic, galaupjan* (geloof, geloovig, gelooven) gelouf, geluivig, gluive.

8° *oe* (uit uo) in *ü*.

Ohd. *chuo,* koe, mv. küj, küke (doch kuuke, kuiken).

9° *e* in onvolkomen *i*. § 4, g.

Ods. *thenkian* (denken) dinke.

10° *i* in onvolkomen Nederlandsche *u*. § 7, b

Ofr. *stimna* (stem) stum; Got. *timrjan* (timmeren) tummere.

11° *ei* heeft, als in 't Middelhoogduitsch, klankwijziging in denzelfden lettergreep. Ofr. *stein* (steen) stein, verkleinw. steinke, naar *e* toe; Ofr. *bein* (been) bein, beinke; kleit (kleed) klätje.

In het meervoud : stein, bein, heeft niet zoozeer klankwijziging, als wel *verkorting* of *verzwakking* van klank plaats. Deze verzwakking is in 't Limburgsch zeer gewoon en komt zelfs in het Oud-Limburgsch gedeelte der provincie Luik voor, en wel bepaald te Montzen.

In sommige gevallen is de schakeering tusschen

het enkelv. en het verzwakte meerv. zoo gering, dat zij voor eenen vreemdeling moeilijk te bespeuren is.

Ten opzichte van het meerv. is het enkelv. meer of min gesloten, in den zin, welken SIEVERS aan dit woord toekent.

Bij de *i* is het verschil best waarneembaar : knien (i[1] hd. ihn) konijn; meerv. knien (i[2] fr. quinine).

Moeilijker, bij wëëg (weg, wegen), erm (arm, armen), derm (darm), berm (stapel), päärt (paard), daag (dag).

In scheep (schip, schepen), vësch (visch, visschen), zünj (zonde, zonden), schoon (schoen, schoenen), valt alle onderscheid weg; terwijl in winjt, winj (wind, winden), vrunjt, vrunj (vriend, vrienden), schmeet, schmeej (smid, smeden), rink, ring (ring, ringen), het meervoud nog alleen aan de sluitletter herkenbaar is.

KORTE KLINKERS.

§ 3.

Korte a.

a. Zij is, als in 't Nederlandsch, gelijk aan Ofr. en Ods. *a.*

Volkomen a : Ods. *fadar,* vader; Ods. *hamar,* hamel; Ods. *haton* (haten) hate; Ods. *makon,* make; Ods. *watar,* water.

Onvolkomen a : Ods. *almôsa* (aalmoes) almoos; Ods. *ambaht,* ambacht; Ods. *bank,* bank; Ods. *strang* (sterk) strang.

Gerekte a : Ods. *ana,* aan; Ods. *garo* (bijw. ge-

heel) gaar; Ods. *hano*, haan; Ohd. *swarte* (zwoord' spekhuid) zwaart; Ofr. *wala* (bijw. wel) waal; naas (neus); Got. *naqaths* (naakt) naaks.

De *Limburgsche Sermoenen* (1), welke uit de 14^e^ eeuw dagteekenen, vertoonen insgelijks : swaerde, wale, naas.

b. De klankwijziging der *a* dringt verder door dan in de oude taal.

Ods. *bakkeri*, bäkker; Ofr. *jagere*, jäger; Ofr. *manig*, männig.

Onder dit opzicht staat het Roermondsch bijna op dezelfde hoogte als de *Limb. Sermoenen*.

Ods. Ofr. *mahtig*; *L. S.* megteg; mächtig; Ods. *craftig*, doch Ofr. *creftih*; *L. S.* crechteg, krächtig; *L. S.* andegteg, aandächtig; Got. *twalif*, *L. S.* twelf, twelf; *L. S.* egterste, ägterste; *L. S.* nemelike, nämelik; *L. S.* scedelik, schäjelik; *L. S.* scheemde, schäämte; *L. S.* eenveldig (eenvoudig) civällig; Ods. *ênfald*; *L. S.* dempech (kortborstig) dämpig.

c. In woorden als blad, bladeren, waar het enkelv. de onvolkomen *a* vertoont, wijkt het Nederlandsch af van de oude taal; niet zoo het Roermondsch.

Immers Ods. *blad*, genit. *blades*, veronderstelt den vollen korten *a*-klank, welken het Roerm. bewaard heeft.

aaf (af), blaat, daag, daal, gaat, glaas, graas, biejekaar (bijenkorf), laam (verlamd), naat, raat (rad), schaap (rek), smaal, vaat, vlaak, waat (wat), ich zaag, zaat (verzadigd) — Ofr. *ava*, Ods. *dag*, *dal*, *gat*, *glas*,

(1) *Taal en Letterbode* 1874. *De grammatische vormen der Limburgsche Sermoenen* door Dr. P.-J. Cosijn.

Hun tongval is geen Roermondsch, ofschoon wij in den loop dezer studie meer dan een punt van aanraking zullen vinden.

gras, bîkar, lamo, Ofr. *nat,* Ods. *rath, skap, smal,* Ofr. *vat,* Ods. *flaca,* Ofr. *hwat, gesag, sat.* De *Limb. Serm.* hebben ook laem, gelaes, saet.

graaf (Ods. *graf,* graf) klinkt niet zoo zwaar als graaf (Ods. *gravo,* graben), dat eensluidend is met graaf, comes.

Tegenover stat (Ofr. *stat,* stad), bätstaat (bedstede) met vollen klank. Nevens lamp (een lam) Ods. *lamb,* staat laam, mv. lamer; sap, *Limb. Serm.* saep, is verloopen, alsmede bat, meerv. bajer.

d. Eene wet, die in 't Roerm. regelmatiger is doorgezet dan in 't Nederl., en waarvan ook sporen voorkomen in de *Limb. Sermoenen,* is de verandering van *a* in *e* voor onmiddellijk volgende *r.*

Ofr. *arbeit,* erbeit; Ofr. *arm* (behoeftig) erm; Ods. *armodi* (armoede) ermooj, *Limb. S.* ermude; Ods. *arm* (lichaamsdeel) erm; Ofr. *arug,* erg; Ods. *bar* (in barrevoets) bervoots; Ohd. *gartinâre* (tuinier) gerdeneer; Ods. *martir,* merteleer; Ofr. *scarp,* scherp; Ods. *stark,* sterk; Ods. *warm,* werm, wermte, *Limb. S.* weremde.

marg, Ods. *marg,* en zwart, Ods. *swart,* blijven onaangetast.

§ 4.

Korte e.

De *e* is of klankwijziging uit *a* (§ 3) of Trübung uit *i.*

a. Als klankwijziging van *a* kenmerkt zich de Roermondsche *e* of *ä,* doordat zij, in verreweg de meeste gevallen, den oorspronkelijken klank naar *a* toe, als in 't Hoogduitsch, behouden heeft.

Bij de vroegere voorbeelden voegen wij nog :

onvolkomen ä : Got. *arbi* (erf) ärf; Got. *badi* (bed)

bät; Got. *halja* (de hel) häl; Got. *latist* (laatst) läst; Ods. *lettian* (hinderen) lätte; Got. *nati* (vischnet) nät; Ofr. *antfengere,* òntvänger; Ohd. *stalljan* (stellen) städle; Ods. *tellian* (tellen) tälle.

volkomen ä : Got. *asilus* (ezel) äzel; Got. *batizo,* bäter; Got. *katils,* kätel; Angel-saksisch *racian* (harken) räke, denominatief van rääk (hark) Ohd. *recho;* Ohd. *swerjan* (eed afleggen) zwäre; Ofr. *erin* (mnl. ere) äre, voorhuis.

gerekte ä : Got. *akeit* (azijn) Ods. *ekid,* ääk; Ohd. *alilenda* (ellende) eelenj, met Hoogd. klemtoon; Ofr. *bac* (beek) bääk; Ohd. *framadi* (vreemd) vräämt.

b. Oorspronkelijke *i* verandert in *e* door inwerking eener volgende *a :* Got. *brikan* wordt Ods. *brëkan,* breken.

Deze *e* zullen wij, ter onderscheiding met de voorgaande *ä,* door *ë* voorstellen.

Dit verschijnsel is door GRIMM met den naam van *Trübung* bestempeld; wij zullen het *Verdoffing* heeten.

De uitspraak dezer verdofte *ë* kan in 't Roermondsch op eene zelfde lijn gesteld worden met die der klankwijziging *ä.*

Nochtans heeft de *ë* niet zoo regelmatig dien oorspronkelijken klank behouden.

Ofschoon het moeilijk valt eene scherpe grenslijn te trekken, kan men als algemeenen regel aannemen, dat in open lettergrepen de oude *ë,* in gesloten, de Nederlandsche *e* verschijnt.

Stellen wij vooreerst het laatste geval in eene korte beschouwing ter zijde.

c. Nederlandsche *e*-klank verschijnt, in plaats van vroegere verdoffing :

1° bij alle sterke werkwoorden der 1ste klankwisselende klasse :

Got. *bairgan* (bergen) berge; Got. *hilpan,* helpe; Ods. *sterban,* sterve.

Uitgezonderd wöre (worden) Ods. *werdhan.*

2° bij die der 4de klasse en hunne afleidingen, waar het Hoogduitsch doorgaans *i* heeft.

Ods. *biti,* beet; Ohd. *snida* (snede) schneej; reet, spleet, streep, streek; Ods. *spil* (spel) speel; scheem (schaduw) *L. S.* schime;

Ods. *bitun, bitan* (wij beten, gebeten) veer bete, gebete; Ods. *dribun, driban,* veer dreve, gedreve.

d. De oude verdofte *ë* is behouden, *als volkomen ë :* (Fr. *ai*mer) Ods. *bikeri,* böker; Ods. *eban* (even) ëve; Ods. *regan* (regen) rënge; Ohd. *swebal* (zwavel) zwëgel; Ods. *sedel* (zetel) zëdel, zëdeleer; Ods. *bedon, L. S.* beden (bidden) bëje; Got. *liban,* Ofr. *libban* (leven) lëve; Ods. *gedan* (wieden) gëje; *Limb. Serm.* geden.

Bij alle sterke werkw. der 2de en 3de klankw. klas : Got. *brikan,* brëke; Oudfriesch *bifella,* bevële; Got. *giban,* gëve; Ods. *quelan* (kwijnen) kwële; Got. *stilan,* stële. Tegenover : bevel, gebed, staat het meerv. bevële, gebëje.

als *onvolkomen ë,* vrij zeldzaam, omdat in een gesloten lettergreep ofwel *e* verschijnt, ofwel oorspronkelijke *i* heeft stand gehouden : Ohd. *hizzia* (hitte, hette) hëts; Got. *miluks,* mëlk.

gerekte ë : Ods. *erdha* (aarde) ëërt, *Limb. Serm.* erde; Ofr. *fersna* (verzenen) vëërse; Ofr. *gerda* (roede) gëërt; Ods. *gern* (gaarne) gëër; Nieuwhd. herd (haard) hëërt; Angs. *pic* (pek) pëëk; Ods. *swert* (zwaard) zwëërt; Ods. *werdh* (bijv. nw. waard) wëërt; Ods. *weg* (de weg) wëëg; Nederlandsche *e* verschijnt in hert. Ods. *herta;* ster, Ods. *sterro;* schmert, Ohd. *smerza;* stert (staart) Ohd. *sterza.*

e. De verdoffing der *i* tot *ë* is in eenige woorden regelmatig toegepast, ofschoon zij in de oude taal en in het Nederl. is achtergebleven.

Ods. *missa* (de mis) mës; Ods. *skip* (schip) scheep;

Limb. Serm. schep; Got. *smitha* (smid) schmeet; Ods. *fisc* (visch) vësch, *Limb. Serm.* vesch; Ods. *fiscari* (visscher) vësscher; Ods. *wirdhig* (waardig) wëërdig; *L. S.* wessel, Ods. *wehslon,* wëssele naast wissele; *decke* (dikwijls) der *Limb. Serm.* is gansch afgeweken tot : döks.

f. Omgekeerd heeft de *i,* in overeenstemming met de oude gegevens, in eenige woorden stand gehouden; vooral voor liquida gevolgd van muta. Zij is onvolkomen.

Ods. *bilithi* (beeld) biljt; Ods. *billon* (slaan) aambiljt; Ofr. *bringan* (brengen) bringe; Ofr. *hirot* (hirsch, hert) hirt; Ods. *kirika* (kerk) kirk; Ods. *lilli* (lelie) lilli; Ofr. *mit* (met) mit; Got. *slaihts,* schlichte (slechten); Ofr. *scirman* (schermen) schirme; Got. *raihts,* richtig (Hd. richtig); vinster (venster), Ods. Ofr. *wirkian* (werken) wirke; Got. *widuwo* (weduwe) wit(vrouw) wit(man). Doch Ods. *smeltan* (smelten) schmiljte; Ods. *skenkian* (schenken) schinke.

De *Limb. Sermoenen* hebben : lylie, bildunge naast beldunge, mede naast mide, anvilte (aanbeeld), doch wedewe.

Ook bewijst de klankwijziging van *i* in onvolkomen *u* (§ 7, b.) dat de verdoffing in ë niet heeft plaats gehad.

g. Ten slotte valt de aandacht te trekken op eenige klankwijzigingen der *e,* die van minder belang zijn.

1° Klankwijziging der *e* in *i,* der *e* namelijk, welke uit *a* ontstaan is.

Dit heeft ook plaats in jongere Ouds. oorkonden, niet in den *Heliand* (1), *minsche,* homo; *irkinnen,* cognoscere.

---

(1) MORITZ HEYNE. *Kurze Laut- und Flexionslehre der altgermanischen Dialecte.* 1880, blz. 43.

Men vergelijke hiermede Roerm. kinne (kennen); dinke (denken) Ofr. *thenkan;* ingel (mned. inghel, engel) Ods. *engil;* ing (mned. inghe, eng) Ods. *engi;* inj (einde) Ods. *endi;* minge (mengen) Ods. *mengian;* gewinne (gewennen) Ods. *wennian;* vin (veen) Got. *fani;* Ofr. *scendan* (schenden) zich aafschinne (aftobben).

Deze *i* is overal onvolkomen, behalve in: miensch (mensch).

De *Limb. Serm.* hebben insgelijks: kinnen, dincken, en de *Psalmen:* thinco naast thenke.

2° Eenige malen verschijnt ö in plaats van *e* (uit *a*).

Ods. *skeppian* (schöpfen) schöppe; Ods. *hebbian* (heffen) höffe; Ods. *hebbian* (hebben) höbbe.

3° *e* uit *ei* of lange *ê*.

Ohd. *hleitara* (ladder) lädder, *Limb. Serm.* ledere; Ods. *hêlag,* heilig en hällig, in: hälge daag, eine hälge, hälkske (heilige dagen, een heilige, prentje).

§ 5.

Korte i.

a. De korte *i* is oorspronkelijk en staat op Nederlandschen voet.

Daar zij, zooals wij zagen, in open lettergrepen tot *ë* verdoft is, komt zij slechts in gesloten lettergrepen voor.

De volkomen *i*, welke in 't Nederlandsch ontbreekt, is aanwezig, doch minder algemeen dan in 't Hoogduitsch.

Ofr. *bi* (naast) bie; Got. *gistra* (gisteren) giester; Ofr. *kint* (kind) kienjt; Ods. *kitilon* (kittelen) kiedele; spienj (spinde), bietje (beetje).

Verder in 2 en 3 pers. enkelv. en 2 meerv. van het. Præsens, bij de sterke werkw. der 4de klankwisselende klasse : doe grieps, hë griept, geer griept (gij, hij grijpt) doe biets, hë biet, geer biet (gij, hij bijt).

Doorgaans verschijnt de onvolkomen Nederlandsche *i*.

Ods. *bittar,* bitter; Ods. *blind,* blinjt; Ods. *bindan,* binje; Ods. *liggian,* ligge; Ods. *list,* list; Ods. *wind,* winjt.

b. In het latere Oud-Saksisch vertoont zich *i* in plaats van lange *ê*. Ods. *hêlagon,* sancti, wordt hilgen (1).

Iets overeenkomstigs heeft in 't Roerm. plaats.

Ods. *lêdhlik* (leelijk) lilk; Ods. *ênig* (eenig) innig; eens, wordt : ins.

Deze *i* is steeds onvolkomen.

Onvolkomen *i* uit *e* § 4, g.

Onvolkomen *u* uit *i* § 7, b.

§ 6.

Korte o.

a. De korte *o* van 't Oud-Saksisch en 't Oud-Frankisch is ontstaan uit verdoffing (Trübung) van vroegere *u* (oe).

Evenals bij ë uit *i* (§ 4, b.) werd deze verdoffing bewerkt door eene volgende *a*. Got. *guldans* (gegolden) zal dus Ods. *goldan* zijn.

Nochtans heeft deze overgang van *u* tot *o* niet

(1) Moritz Heyne, t. a. p.

geregeld in 't Ods. en Ofr. plaats gehad; ongewijzigde *u* handhaaft zich op vele plaatsen. Het Nederlandsch integendeel kent te nauwernood de *u* (oe) meer.

Het Roermondsch staat tusschen beide in.

Men dient dus te onderscheiden, of het Ods. en Ofr. *o,* ofwel de ongewijzigde *u* hebben.

Verschijnt *o,* dan heeft het Roerm. doorgaans den oorspronkelijken *ao*-klank (§ 2, 3°).

Verschijnt in de oude taal *u,* dan moeten wij alweer onderscheiden, of die *u* in eene *gesloten,* dan wel in eene *open* lettergreep staat.

Is het een gesloten lettergreep, dan heeft het Roerm. eenen eigenaardigen overgangsklank, dien wij door *ò* zullen voorstellen, zoodra de lettergreep door dubbele of met muta verbonden *m, n* gesloten wordt.

Deze *ò* is algemeen Limburgsch.

Wordt echter de lettergreep door eenen anderen medeklinker gesloten, dan verschijnt gewoonlijk *ö* (Sievers ə[2], götter), klankwijziging van onvolkemen *o.*

Voor de *r* is weifeling : gewoonlijk *ò* doch ook *ö.*

Staat ten slotte de *u* van 't Ods. en Ofr. in eene open lettergreep, dan vertoont het Roermondsch, als het Nederlandsch, volkomen of gerekte *o,* met klankwijziging *eu* (Sievers ə[1], Söhne).

b. Eerste geval. Ods. Ofr. *o.*

Deze is dus als *ao* in vele woorden bewaard en beantwoordt :

aan Nederlandsche *onvolkomen o :*

Ods, *hof,* haof; Ods. *hol,* haol; Ods. *kok,* kaok; Ods. *lof* (loftuiting) laof, doch lof (R. K. eeredienst); Ods. *hlot* (lot, loten) laot, doch lot (lotgevallen); Ods. *slot,* schlaot; laok (loch, gat); spraot (sport) L. S. sprote.

Men zegt : gebot, Got; doch gebaoje, in gaots naam.

Nederl. *volkomen o :*

Ods. *bodo* (bode) baoj; Ods. *bodom* (bodem) baojem, baom; Ohd. *boron* (boren) baore; Ods. *corn*, kaore; Ofr. *lovon* laove; Ofr. *olig*, aolie; Ods. *opan* (open) aope; Ofr. *cocar*, kaoker.

Hiertoe behooren nog de sterke werkw. der 2de klankwisselende klasse, uitgenomen kòmme (komen). Ods. *boran* (geboren) gebaore; Ods. *stolan*, gestaole; Ofr. *brokan*, gebraoke, enz.

Ook nog die der 5de klankw. klas : Ods. *bodan* (geboden) gebaoje; Ods. *bidrogan*, bedraoge, Ods. *gikoran*, gekaoze; Ods. *giotan*, gegaote; Ods. *liogan*, gelaoge.

Nederl. *gerekte o :*

Ods. *bodskepi*, baotschap; Ofr. *bogo*, baog; Ods. *hopa* (verwachting) haop, doch houp (hoopen); Ods. *horn* (blaashoorn) haore; Ods. *fordh* (aanstonds) vaort; Ods. *mordh*, maort; Ods. *ovit*, aoft; Ofr. *thorn* (doorn) daore; Ofr. *wort*, waort.

Met klankwijziging : Got. *thaurneins* (van doornen) daöre; Ofr. *horni* (cornua) haöres; gaöt (goot, geut).

c. Tweede geval : Ods. en Ofr. *u*.

I. Gesloten lettergreep : overgangs-*ò*.

Een verre naklank dezer vroegere verhouding bestaat in de Nederl. zachtkorte *o* (dom); het Roermondsch echter sluit zich nauwer bij het verleden aan.

Immers de *ò* komt de uitspraak der *u* (oe) nabij; de klankwijziging dier *ò* is niet *ö*, zooals te verwachten was, maar onvolkomen Nederlandsche *u;* tenzij in twee gevallen (hond, mond), waar volkomen hoogd. *ü* opduikt.

Eindelijk hebben het Hoogduitsch en het Oud-Nederrijnsch *u* tegenover Roerm. *ò;* eene overeenkomst, die niet louter toevallig kan zijn.

Deze *ò* ligt tusschen u^2 en o^2 van SIEVERS, zoodat Roerm. bròn den overgang vormt tusschen Hoogd. Brunnen en Nederl. bron.

Om zich den klank voor te stellen, lette men op het verschil van uitspraak tusschen de *o* en de *u* (oe).

Bij de *o* worden de lippen niet tegen elkander gedrukt en behoudt de mondopening haren natuurlijken vorm. Bij de *u* evenwel verdwijnt de mondopening, een gevolg van de aansluiting der lippen, en worden deze kringvormig vooruitgestoken.

De Limburgsche *ò* nu wordt evenals de *u* verkregen, doch met dit voorbehoud, dat de mondsluiting minder eng, en de kringvormige vooruitschuiving der lippen minder sterk is.

De overgangs-*ò* bevindt zich :

1° voor dubbele of met muta verbonden m, n.

Ofr. *bigunsta* (ik begon) ich begòs, tegen Ods. *bigonsta;* Ods. *brunno,* bròn, brunke; Ofr. *duncal,* dònkel (L. S. verdonkelen) en dònker; Ofr. *dump* (dom) dòm; drònk, mv. drunk, drunkske; Ofr. *gisunt* (gezond) gezònjt; Ods. *grund,* grònjt, mv. grunj, grunjtje; Ods. *hunderod* (honderd) hòngert; Ods. *hungar,* hònger, doch verhungere (verhongeren); Ods. *jung,* jònk, junkske; Angels. *cumb* (kom) kòmp, kumpke; kòmmer, bekummere; Ods. *umbi,* òm; Ofr. *un* — òn —; Ofr. *undar* (onder) ònger, doch : het ungerste baove; Got. *puggs* (geldbuidel) pòngel (vod, overdrachtelijk schooier) pungelke; rònjt (rond) runjde (rondte); Ods. *stum,* stòm; Ods. *tunga,* tòng, tungske; Ods. *thûhta* (docht) mich tòch, Limb. Serm. dugte; vònk, funkele; Ods. *wunda* (wonde) wònj, wunjtje; Ods. *wundar,* wònjer; ich zòch, gezòcht, Limb. Serm. sugte, gesugt; Ofr. *sunder* (zonder) zònger; Ods. *sunna* (zon) zòn, zunke. Ods. *hund* (hond) hònjt, mv. hünj, hün-

tje; Ods. *mundh* (mond) mònjt, mv. münj, münjtje; Remünj (Roermond).

Bij latere verdubbeling der *m* : Ods. *numan*, genòmme, wisselvorm van genaome; Ods. *kuman* (komen, gekomen) kòmme, gekòmme.

2° Voor andere tweevoudige medeklinkers, vooral r, doch steeds in overeenstemming met Ods. Ofr. en Hoogd. *u*.

Mhd. *bucht* (uitvaagsel) bòcht; bòsch, mv. busch; Ods. *luft*, lòcht; Ofr. *vuhs*, vòs, mv. vus, vuske; Ods. *wurm*, wòrm, mv. wurm, wurmke; Got. *brusts* (borst) bòrs, kòrtburstig; Ohd. *durri*, dòr; Ofr. *kurt*, kòrt; Ofr. *thurst*, dòrst, durstig; Ofr. *wurt*, wòrtel, wurtelke, enz.

Uiterst zelden slaat *ò* op oorspronkelijke *o*.

Ods. *ohso* (os) òs, mv. us, uske; Got. *dwals*, dòl.

3° Bij alle sterke werkw. der 1ste klankwisselende klasse, ook waar het Ods. en Hoogd. *o* hebben. Hieruit volgt dat Roerm. *ò* terugvoert tot oorspronkelijke *u*.

Het Ofr. heeft, Ps. 61, 4, *wurpan*, geworpen, tegenover Ods. *worpan;* hetgeen, de schaarschheid der bewijsplaatsen in aanmerking genomen, niet van beteekenis ontbloot is.

Ods. *githrungan*, gedrònge; Ods. *bigunnan*, begònne; Ods. *bundan*, gebònje; Ods. *drunkan*, gedrònke; Ods. *fundan*, gevònje; Ods. *goldan*, gegòlje; Ods. *holpan*, gehòlpe; Ods. *borgan*, gebòrge; Ofr. *wurpan*, gewòrpe.

De *ò* is in 't Præteritum der 1ste klas ingeslopen, hoogstwaarschijnlijk wegens gelijkheid van sluitletters : ich bònj, drònk, stòrf, bedòrf, hòlp.

De *Limb. Serm.* hebben de ongewijzigde *u* : druncken, iungeling, umbe, kumber, sunder, hundert, burste, gebunden; het teeken *ů* in gesůnt, munt,

orkůnde, sůnde, gehůlpen, kan misschien de Limburgsche *ò* voorstellen.

II. Open lettergreep : *o.*

Deze beantwoordt : 1° aan Nederlandsche *volkomen o.*

Ods. *sumar,* zomer; Ods. *mugan,* moge; Ods. *fugal,* vogel; Ofr. *turn,* tore.

Klankwijziging *eu :* Ods. *kuning,* keuning; Ods. *lugina,* leuge; Ods. *slutil,* schleutel; Ods. *jukian,* jeuke; Ofr. *huvil,* heuvel.

Tegenover vroegere *o :* Ods. *wonon,* wone, weuning; *honeg,* honing; Ofr. *over,* euver.

2° Nederl. *gerekte o.*

Ods. *sunu,* zoon; Ods. *duri,* deur; Ods. *furi* (voor) veur.

Tegenover vroegere *o :* Ods. *giwono,* geweun.

d. Blijft de onvolkomen *o* te beschouwen.

Haar gebruik is uit den aard der zaak zeer beperkt tegenover de overeenkomstige Nederl. *o.* Zij verschijnt alleen in gesloten lettergrepen.

1° voor vroegere *u* in weinige woorden, daar de meeste *ò* of *ö* hebben.

Ods *up,* op; Ofr. *wulca,* wolk; Angs. *cuppe,* kop; Angs. *clucge,* klok.

2° voor vroegere *o,* namelijk bij de woorden die den *ao*-klank missen; hetgeen vooral het geval is voor twee medeklinkers.

Ods. *dohtar,* dochter; Ods. *folc,* volk; Ods. *offron,* offere; Ods. *folgon,* volge; Ods. *colvo,* kolf; Ods. *roggo,* rogge; Ods. *fol,* vol; Ofr. *sorga,* zorg; Ofr. *morgen,* morge; Ofr. *noh,* noch.

De klankwijziging is onvolkomen *ö :* wölkske, klökske, köpke, döchterke, völkske. Ofr. *durpilus* (dorpel) dörpel.

Hier is bij uitzondering het Roerm. verder af-

geweken dan het Nederlandsch; want, terwijl in al de volgende woorden in het Nederl. de onvolkomen *u* verschijnt, welke tot oorspronkelijke *u* (oe) terugvoert; wijst *ö* op vroegere *o*.

Mug b. v. veronderstelt Ofr. *muggia*, mök integendeel *mogge*, welke vorm ons door de Limb. Serm. aan de hand gedaan wordt. Gaan wij over tot eenige voorbeelden. Ods. *fullian* (vullen) vülle; Ods. *fullig*, völlig (ruim); Ods. *guldin*, gölje (een gulden) doch golje (gouden); Ods. *skuld* (schuld) schölt; Ods. *turf*, törf; Ods. *kussian* (kussen) kösse; Ods. *bruggia* (brug) brök; Ofr. *musca* (musch) mösch; Ofr. *putte* (put) pöt; Ofr. *gethult*, gedölt; Ods. *stukki* (stuk) stök; Ods. *drupil*, dröppel; Ofr. *scurgan* (wegstooten) schörge, schörgsker (kruiwagen); pöl (pul) kieken; gelök; plökke, enz.

§ 7.

Korte u.

a. Oorspronkelijke ongewijzigde *u* is vrij zeldzaam : Ofr. *buc* (bok) boek; Mhd. *klucke* (klokhen) kloek; boekke (bukken), toet naast tòt (tot), boet (bot), knoep (knop), toep (top), koeke, koekeloere (gucken); Ofr. *forth* en *furth* (bijw. weg) voert.

Verlenging heeft plaats in Ods. *judeo* (jood) joêt, Limb. Serm. iude.

b. De klankwijziging is ofwel volkomen, als Hoogd. *ü*, ofwel onvolkomen, als Nederl. *u*.

Volkomen ü is 1° omklank van korte *u* (oe). Ofr. *sundia* (zonde) zünj; Ods. *stukkian* (ophitsen) stuuke; Ofr. *ula* (aarden pot) uules, met oud diminutief *si*; bükske (bokje), tüpke (topje), knüpke (knopje), enz.

2° Omklank van lange *û*.

Ods. *kûmian* (Mnd. kumen, klagen) kuume; Ods. *rûmian* (ruimen) ruume; Ods. *sûbari* (zuiver) zuuver; Ofr. *hlûti, luit* (geluid) geluut; kruukske (kruikje), dümke (duimpje), hüske (huisje), krütje (kruidje) enz.

3° Omklank van den tweeklank *iu*.

Ods. *diubal* (duivel) duuvel; Ods. *diuri*, duur; Ods. *fiur*, vuur; Ods. *stiurian*, sture; Ods. *hiudu* (heden) hüje, in de omstreken; Ods. *liudi* (lieden) luuj; Ods. *niwi* (Got. *niujis*, nieuw) nuuj; Got. *niujan* (vernieuwen) vernuuje; Got. *skiuban* (schuiven) schuuve; Ods. *thiustri* (duister) duuster; Ofr. *thiudisc* (duitsch) dütsch, bedüje (beduiden); Ohd. *riuhhan* (Ofr. *riecan*, ruiken) ruuke; Ohd. *griuz* (gruis) gruus.

In vrunjt (Ods. *friund*) vriend, en luchte, *L. S.* luchten, (Ods. *liuhtian*) licht brengen, is de *u* onvolkomen.

Deze volkomen *u* uit *iu* is een bewijs van Frankische afstamming, omdat zij den overgang van *iu* tot lange *û* veronderstelt. (§ 13, b.)

Dat nochtans *dier, stieren, bedieden, vier* uitsluitend Saksisch zouden zijn, hetgeen Dr. Jan te Winkel betoogt (1), kan ik niet zoo voetstoots aannemen. Immers de *Limb. Sermoenen* schrijven *divel, ditsch, hiden* (heden), *liden*, terwijl zij nochtans geregeld Ofr. *ie* (uit *iu*) in plaats van zoogenaamde Ods. en Roerm. *ee* hebben.

Ook schijnt mij de aangevoerde reden niet steekhoudend, als zou *ie* (in dier, vier enz.) veronderstellen, dat *io* de oorspronkelijke, dus Saksische klank is.

Immers juist bij deze woorden heeft het Ods.

(1) *Noord en Zuid*, 1884. *De Frankische en Saksische bestanddeelen van het Middelnederlandsch.*

niet *io,* zooals moest verwacht worden, maar *iu;* en tegenover Ods. *io* verschijnt niet in 't Ofr. *iu,* maar integendeel *ie.*

Onvolkomen u komt niet zoo veelvuldig voor als in het Nederlandsch. Zij kan zijn :

1° Omklank van korte *u* (oe). Ods. *furisto* (voorste) vurste; Ods. *kunst,* kunst; Ods. *unst,* gunst; Ods. *fruht,* vrucht; Ofr. *fluht,* vlucht; Ofr. *hulpa,* hulp; Ohd. *dunni,* dun; Ods. *munita* (munt) munjt; Ods. *undorn* (middag) unjer (middagslaapje), denominatief : unjere.

2° Omklank der overgangs-*ŏ.* (§ 6, c.)

3° Omklank der korte *i.*

Deze klankwijziging vertoont zich vooral voor l, m, r, gevolgd van eenen medeklinker. Zij oefent ook haren invloed op de vervoeging, waar ze ook tot *eu* verlengd wordt. (§ 17, f, 4°.)

Got. *stibna* (stem) stum; Ohd. *swimman* (zwemmen) zwumme; Got. *niman,* numme naast nëme; gunsch, schlum, klumme, tummere, krumpe, rumpel, Wullem; beantwoordende aan ginds, slim, klimmen timmeren, krimpen, rimpel, Willem enz.

Ofr. vilo (veel) wordt vaöl; volkomen *ü* vertoont zich in : gülje (gelden) Got. *gildan.*

LANGE KLINKERS EN TWEEKLANKEN.

§ 8.

Lange â.

a. De lange *â* van 't Oud-Saksisch en Oud-Frankisch, in 't Gotisch *ê* of uit Gotische korte *a* verlengd, is in 't Roermondsch nog voorhanden en wordt, als

in vele gewestspraken, als *ao,* naar de *o* heen uitgesproken. Hare uitspraak valt dus samen met *ao* uit korte *o.*

In 't Nederlandsch is het onderscheid tusschen oorspronkelijk lange en korte *a* weggevallen.

Ofr. Ods. *âvand,* aovent; *altâri,* altaor; *aflât,* aaflaot; *âdhom,* aosem; *bâra* (draagbaar) baor; *brâmio* (braamstruik) braomele, braambessen; *brâdan,* braoje; Ohd. *brâwa* (brauwen) braoje; Ofr. Ods. *blâdara* (blader, blaar) blaor; *dâd,* daot; *gân,* gaon; *hâr* (hoofdhaar) haor; *jâmar,* jaomer; *jâr,* jaor; *jâ,* jao; *lâtan,* laote; *mâl* (keer) maol; *mâno* (maan) maon; *mânuth* (maand) maonjt; *nâdla* (naald) naoljt; *nâdha,* genade en genaoje; *nâh* (na) nao; *nâhisto,* naoste; *quâla,* kwaol; *râdan,* raoje; *rât* (raad) raot; *râta* (honigraat) raot; *sâd* (zaad) zaot; *sprâka,* spraok; *slâpan, slâp,* schlaope, schlaop; *stân,* staon; *thrâd* (draad) draot; *trâni,* traone; *wâga* (weegschaal) waog; *wâr, wârheit,* waor, waorheit; *wâpan,* waope; Ofr. *thâ* (daar) dao. Tegenover Ods. *hwâr* (ubi) wo; Ods. *sâfto* (Ohd. *samfto*) zaacht.

In eenige woorden is de *ao*-klank afwezig; doch zij voeren terug tot Got. korte *a* en niet tot lange Got. *ê:* gedachte (Got. *anda-thahts,* gedachtig) Ofr. *githâht;* schlaag (slag) Got. *slahs;* Ods. *slâga;* wraak, Got. *wraka,* Ods. *wrâka.*

Omgekeerd beantwoordt vaak Roerm. *ao* aan Ods. Ofr. korte *a;* dit zijn dus latere verlengingen. Ods. *halon,* haole; Ods. *fragon,* vraoge; Ods. *scala,* schaol (schaal) tegenover schaal (schil); Ods. *haco,* haok; Ods. *snari,* schnaor; Ods. *pascha,* paosche.

De klankwijziging van *ao* (uit *â*) is *aö,* als die van *ao* uit *o:* draötje, draadje, mv. draöj (Ods. *thrâdi*); daölke (Mnd. aalke, daele) kauw; raötselke (raadsel).

In 't Ofr. heeft *â* nu eens de klankwijziging,

dan weer niet. Deze weifeling is insgelijks in 't Roerm. aan te wijzen.

Ofr. *dâdi* daode (daden); traog (traag), *L. S.* trege; Ofr. *trâni,* traone; Ods. *nâhisto,* naoste, zijn ongewijzigd.

Integendeel Ohd. *kâsi,* Ods. *kêsi* (kaas) kees; Ods. *sâlig,* zeelig, *L. S.* seleg; Ods. *gi- bârian,* zich gebeere; naast Ohd. *swâgar,* zwaoger, staat zweegersche (zwagerin); Ods. *lâri* (-laar) -leer; Ofr. *ungenêthig* (ongenadig) òngenäjig; Ods. *drâni* (Drohne, werkbijen) dräne.

b. Overgang van *a* tot gerekte *o* heeft in 't Nederl. alleen in *schoor, zwoor* (voor : schar, zwar) plaats gegrepen; in 't Roerm. bij alle sterke wkw. der 2de en 3de klankwisselende klasse : ich vergoot, zoot, woor (was), loog, oot, zoog, goof, stool, stook, noom, kwoom.

Naast deze vormen zijn : naam, zaat, waar en waas, laag, zaag, kwaam, vergaat, enz. van alledaagsch gebruik. *Limb. Serm.* aet, saet, vergaet.

c. De Nederl. tweeklank *aai* is ontstaan uit lange *â,* gevolgd van *i* of *j.* In 't Roermondsch bewerkt de *i* overal als klankwijziging de onvolkomen *e* (SIEVERS e[2] Eng. Eye).

Ods *krâia* (kraai) krej; Ods. *krâian,* krejje; Ohd. *drâjan* (draaien) drejje; Ohd. *mâjan* (maaien) mejje; Ohd. *nâju* (ik naai) ich nej; Ohd. *wâjan* (waaien) wejje, *L. S.* doorweie (1) (doorwaai); Ohd. *bâjan* (betten) bejje; tej (taai).

De tweeklank *aai* bestaat in 't Roerm. niet; immers : vlaai (vlade), zich begaaje (z. begaden, be-

---

(1) *Taal- en Letterbode.* 1875. *Glossarium op de Limburgsche Sermoenen,* door Dr. P.-J. COSIJN.

morsen) zijn aan eene vaste Roermondsche wet, aan den overgang van *d* tot *j*, dus aan een gansch ongelijksoortig verschijnsel te danken.

§ 9.

Lange î.

De Oud-Saksische en Oud-Frankische *î* ging in 't Nederlandsch en in eenige Frankische tongvallen, als het Brabantsch, over tot *ij*.

Terwijl het West-Vlaamsch deze oude *î* kort uitspreekt, heeft het Roerm. ze in hare gansche klankvolheid ongeschonden bewaard (SIEVERS i[1] Hgd. Ihn). Vandaar dat de Limburger een gemakkelijk middel aan de hand heeft, om de verwarring van *ij* met *ei* te vermijden, zoo hij zich steeds bewust is, dat Nederl. *ij* aan Roerm. *î* beantwoordt.

Ods. Ofr. *bîtan* (bijten) biite; *blîdhi* (blijde) bliej; *blîkan*, bliike; *bî* (honigbij) biej; *fîond* (vijand) viejant; *fîga* (vijg) viig; *flît* (vlijt) vliit; Ohd. *fîla* (vijl) viil; Ods. Ofr. *grîpan*, griipe; *hwîla* (wijle) wiil; *îlian* (ijlen) iile; *îsarn*, iizer; *îs* (ijs) iis; *lîk* (lijk) liik; *lînin* (linnen) liine; *mîdhan* (mijden) mieje; *mîn* (meus) miin; *nîdh* (nijd) niit; *pîna* (dolor) piin; *pîpa* (pijp) piip; *rîpi* (maturus) riip; *rîki* (rijk) riik; Got. *reiron* (beven) riejere; Ods. Ofr. *skrîvan* (schrijven) schriive; *spîkare* (zolder) spiiker; *skîn* (schijn) schiin; *skrîdan* (schrijden) schrieje; *slîtan* (slijten) schliite; *snîdan* (snijden) schnieje; *strîd*, *strîdian*, striit, strieje; Ohd. *spîwan* (spuwen) spieje; Ods. Ofr. *swîgon* (zwijgen) zwiige; *tîd*, tiit; *twîfli*, twiifel; *wîan* (wijden) wieje; *wîs* (verstandig) wiis; *wîd* (wijd) wiit; *wîf*, wiif; *wîk* (stadswijk) wiik; *wîkan* (wijken) wiike; *wîn* (wijn) wiin; *wrîtan* (rijten) riite.

Hierbij behoort nog biil (bijl) Ods. *bil;* biis (noordenwind) *L. S.* bise; iiselik (ijselijk) Ofr. *egislik, eislik;* viif (vijf) Ods. *fîf,* Got. *fimf;* doch met volkomen korte *i*: viefde (vijfde) Ods. *fîfto.*

De eenigste uitzondering maken : zwein (zwijn) *swîn,* waar Hd. *ei* verschijnt; buitendien wit (Ods. *hwît*), lichtelik (Ods. *lîhtlik*) en kibbele (Mhd. *kîben,* kijven), waar, op Nederlandsch voorbeeld, de lange *î* tot onvolkomen korte *i* vervluchtigd is.

De *Limb. Sermoenen* hebben insgelijks : lief (lijf), geliec, tiet, nyt (nijd) vygboem, en de werkwoordelijke vormen : blieft (blijft), drieft (drijft), geliect (gelijkt); doch beantwoorden zij aan *î* of aan *ie,* als in 't Roermondsch? (§ 17, f, 8.)

§ 10.

Lange ô.

a. Het Oud-Saksisch kent alleen de lange *ô,* welke aan twee verscheidene klanken, Got. *ô* en Got. *au,* beantwoordt.

Het Oud-Frankisch integendeel houdt, evenals het Oud-Hoogduitsch, wel degelijk rekenschap van dien tweeledigen oorsprong; zoo doet ook het Roermondsch en als zoodanig is zijne plaats bij het Nederrijnsch aangewezen.

Heeft het Gotisch *au,* dan heeft het Ofr. en Roerm. *ou* voor lip- en keelletters, het Roerm. met het Ohd. ook voor *m;* voor andere medeklinkers verschijnt *ô.* Onder dit opzicht is het Roerm. dus Frankisch.

Daarom is het des te meer opvallend, dat het in het volgende geval naar het Ods. overhelt.

Immers staat in 't Got. *ô*, dan heeft het Ofr. *uo* (Nederl. oe) en slechts bij uitzondering *ô*; terwijl het Roerm. de Ods. *ô* vertoont.

Gaan wij deze gevallen na.

b. Got. *au*, Ohd. Ofr. *ou*, Roerm. en Maastrichtsch *ou* (Ods. *ô*).

Ohd. *poum* (boom) boum; Ohd. *troum* (droom) droum; Ohd. *houf* (acervus) houp; Ofr. *douf* (doof) douf; Ohd. *toufi* (doop) doup; Ohd. *kouf* (koop) koup; Ohd. *kaloubo* (geloof) gelouf; Ofr. *ouga* (oog) oug; Got. *auk* (ook) ouch (Ofr. *ôk*); Got. *rauban* (rooven) rouve; Ofr. *rouc* (rook) rouk; Ofr *rouf* (roof) rouf; Ofr. *hloupan* (loopen) loupe; Ofr. *louf* (loover) louf; Ofr. *toufere* (toovenaar) touveneer; Ohd. *stroum* (stroom) stroum; Ofr. *tôm* (toom) toum; ougst (oogst) *L. S.* ousten, oogsten; Ods. *lôc* (look) louk; zoum (zoom).

Met klankwijziging : *daupjan* (doopen) duipe; Ofr. *hôvit*, Got. *haubith* (hoofd) huit; Got. *galaubjan* (gelooven) gluive; luif (luifel); Ohd. *garoubi* (kleed) geruif (wol van één schaap); Got. *straujan* (strooien) struie; Got. *hawi* (hooi) hui; ruiver (roover); struiper (strooper); tuine (toonen); luip (loop) enz.

c. Got. *au*, Ofr. Ods. Ohd. *ô*, Roerm. *ô*, Maastrichtsch *oe*.

Ohd. *prôt*, broot; Got. *laun*, loon; Got. *auso*, oor; Got. *dauths*, doot; Got. *nauths*, noot; Got. *stautan*, stoote; Got. *raus* (roer, van een pijp) roor; Got. *hauhs*, hoog; Got. *rauds*, root; Got. *skauns*, schoon, tegenover Hd. schön (Ofr. *scôni*).

De klankwijziging is *eu* :

Ods. *hôrian*, heure; Ofr. *strô*, streuj; Ofr. *getrôstan* (consolari) getreuste; Ods. *stôran* (storen) steure; heugde, breutje, eurke, neudig, enz.

De *Limb. Serm.* wanken tusschen het Maas-

trichtsch en het Roermondsch : groet (groot), roet (rood), doch sconheit, stoten.

d. Got. *ô,* Ods. *ô,* Ohd. Ofr. *uo* (Nederl. oe) Roerm. en Maastr. *ô :*

1° In 't Præteritum der sterke wkw. met wortelvocaal *a* voor enkelen medeklinker :

Ods. *drôg* (ik droeg) ich droog; Ods. *fôr* (voer) ich voor; Ods. *grôb* (groef) groof; Ods. *hlôd* (ik laadde) looj; Ods. *slôg,* ich schloog.

Ook in Ods. *swôr* (ik zwoer) ich zwoor, van Ods. *swerian.*

2° In alle woorden, waar het Nederl. *oe* luidt, in overeenstémming met Ofr. *uo.*

Ods. *blôd* (bloed) bloot; Ods. *blômo,* bloom; Ods. *bôk* (boek) book, bookweit en bookent; Ods. *brôdhar, brôdharskepì,* broor, broderschap; Ods. Ofr. *dôn* (doen) doon; Ods. *flôkan,* vlooke; Ods. *fôt,* voot; Ods. *glôd,* gloot; Ods. *flôd* (vloed) vloot; Ods. *gôd* (goed) goot; Ofr. *fuoron* (voederen) voore; Ofr. *hruot* (roet) root; Ods. *hrôpan* (roepen) roope; Ods. *hôf* (hoef) hoof; Ofr. *hôd* (hoed) hoot; Ods. *hôr* (hoer) hoor; Ods. *môd* (moed) moot; Ods. *modar* (moeder) moder; Ods. *môs* (moes) moos; Ofr. *ruoda* (roede) rooj; Ods. *spôd* (spoed) spoot; Ods. *stôl,* stool; Goonsdaag (Woensdag).

In plaats van *ô* vertoont zich *ò* bij mòtte (moeten) Ofr. *môtan, Limb. Serm.* moten; verdòmme (verdoemen) Ofr. *duoman,* -dòm, *Limb. Serm.* -dum (ricdum); en in genòg (genoeg) Ods. *ginôg,* naast genòcht.

Klankwijziging *eu :*

Ohd. *gruoni* (groen) greun; Ods. *drôbi* (droef) dreuf; *drôbian,* bedreuve; Ods. *fôlian* (voelen) veule; Ods. *kôlon* (koelen) keule; Ods. *sôkian* (zoeken) zeuke; Ods. *hôdian* (hoeden) heuje; Ofr. *blôian* (bloeien)

bleuje; Ods. *fôgian* (voegen) veuge; Ods. *fôrian* (voeren) veure; Ods. *hrôrian* (roeren) reure; Ods. *rôpizon* (rispen) röpse; Ods. *môdi* (moede) meug; moote en meujte (moeite), greuje (groeien), wreutele (wroeten), enz.

In de *Limb. Serm.* verschijnt nu eens *u* (oe) voor Got. *ô* : almusene, buc (boek), blut, muder (moeder), — dan weer Got. *ô*, doch zonder omklank : bloyen (bloeien), groyen, royen (roeien), vogen, voren. Het Roerm. kent ook den ongewijzigden vorm *vogen*, in den zin van : eenen muur volwerpen.

Frankische *oe* komt in 't Roerm. enkel voor in *koe* (Ohd. *chuo*), *toe* (toen) Ofr. *duo*, alsmede in *schoemäker* (schoenmaker), waar het oude woord *schoe* (Ods. *scô*, Got. *skohs*) nog niet plaats gemaakt heeft voor het thans eenig gangbare *schoon* (schoen).

§ 11.

Lange ê.

a. Evenals in de lange *ô* een Oud-Saks. en een Oud-Frank. bestanddeel te onderscheiden waren, is de lange Roermondsche *ê* insgelijks van een gemengd karakter.

I. Gotische *ai* luidt in het Oud-Saksisch altoos *ê*, in het Oud-Hoogduitsch en Oud-Frankisch *ê* of *ei*.

Onder dit opzicht is het Roermondsch op Frankische leest geschoeid.

1° Oud-Frankische en Roermondsche *ê* staat voor *r* en *w*.

Ofr. *êwa*, eeuw; Ohd. *êo-man* (iemand) eemes; Ods. *lêrian*, leere; Ods. *mêr*, meer (bijw.); *sêr* (smart) zeer; Ofr. *sêla* (ziel) zeel, *Limb. Serm.* sele; Ofr. *snêo* (sneeuw) schee; Got. *saiws*, zee.

2° In alle overige gevallen heeft het Roermondsch (ook het Maastrichtsch) *ei;* ook daar, waar het Oud-Frankisch *ê* verkiest, of tusschen *ê* en *ei* dobbert; eene weifeling waarin het Nederlandsch deelt; zoodat het Roermondsch zich veeleer bij het Oud-Hoogduitsch aansluit.

Ofr. *arbeit,* erbeit; Ohd. *pein* (been) bein; Ohd. *pleich* (bleek) bleik; Ohd. *preit,* breit; Ofr. *deil* (deel) deil; Ohd. *eid* (eed) eit; Ofr. *ên* en *ein,* ein; Ofr. *fleisc,* vleisch; Ohd. *freisa* (vrees) vreis; Ofr. *geist,* geist; Ofr. *heil,* heil; Ods. *hêl* (gezond) heil; Ofr. *heilig* en *hêlig,* heilig; Ofr. *heis* (heesch) heisch; Ohd. *heim,* heim, Ofr. *heit* (warm) heit; Ofr. *-heit -heide* (-heid, -heden) heit, heije; Ofr. *hêtan* (heeten) heite; Ofr. *gesceid* (verstandig) gescheit; *lêdan* en *leidan* (leiden) leije; Ohd. *leid* (leed) leit; Ofr. *leimo* en *lêm,* leim; Ohd. *meinjan* (meenen) meine; Ofr. *meist,* meist; Ohd. *meistar,* meister; Ohd. *nein,* nein; Ohd. *seil* (zeel) zeil; Ofr. *scêthan* en *sceithan* (scheiden) scheije; Ohd. *sceida* (scheede) scheij; Ofr. *stein,* stein; Ohd. *sweiz* (zweet) zweit; Ofr. *teikan* en *têkan,* teike; Ohd. *weih* (zacht) weik; Ofr. *weiso* (een wees) weis-kienjt.

Uitgezonderd streek (Hgd. streich); Ofr. *feit* (vet) vät; Ofr. *eiter,* etter.

Wisseling heeft plaats bij *wreed,* Ods. *wrêd,* Ohd. *reid;* wreeje winjt (gure wind) wree hänj (door de koude gewrongen handen, met de grondbeteekenis van contortus; en *wrei-jele* (twist zoeken) Ods. *wrêdian,* wrei-jeleer (twistzoeker).

De *Limb. Serm.* aarzelen, als het Ofr. en Nederlandsch, tusschen *ê* en *ei :*

Bleec, eneg, gest, hemelic (heimelijk), onderscheet, teken, vlesch; doch breide, deilen, gebeinte, heit, heilen, cleiden, meisterscap, meininge. Dubbelvormen zijn gemeine, gemene; heisch, heesch; heten, geheiten.

II. In afwijking met het voorgaande, draagt de *ee* van het Præteritum der vroegere reduplicerende werkwoorden een Oud-Saksisch kenmerk; want het Oud-Frankisch wijst overal *ie*, als in 't Nederlandsch, aan.

Dit is des te meer opvallend, daar de *Limb. Sermoenen ie* schrijven. Of is misschien *ee* niet als uitsluitend Saksisch te beschouwen?

Ods. *fêl* (ik viel) veel; Ods. *slêp* (sliep) schleep; Ods. *lêt* (liet) leet.

Zelfs gaat het Roermondsch verder in reep (riep), leep (liep), steet (stiet), Ods. *hriop, hliop, stiot,* waar het Ods. de uiterste verzwakking van *io* tot *ee* niet heeft laten voortwoekeren.

Dat deze oude vormen nochtans op een keerpunt staan, bewijst : gòng (ging) Ods. *gêng;* vòng (ving) Ods. *fêng,* en het opvallende rooj (ried) Got. *rairoth,* zelfs loot nevens leet, Got. *lailot.*

In de twee laatste gevallen is enkel eene toenadering tot de 2de en 3de klankwisselende klasse in het spel; dit blijkt genoegzaam uit de volgende vormen, waar het Gotisch de *ô* mist :

Hoot naast heet (*Limb. Serm.* hiet) Got. *haihait;* hool naast heel (hield) Got. *haihald;* vool naast veel (viel); bloos naast blees (blies) Got. *baiblês.*

Ten slotte *ich wees* (ik wies en ik wiesch) van de 6de klankwisselende klas.

b. Van de kenteekenende Oud-Frankische *ei*, door invloed van *i* uit onvolkomen *a* ontstaan, (Ofr. *heindi*, uit * *hendi*, * *handi*; handen) heb ik in 't Roermondsch maar een voorbeeld ontmoet, namelijk : keime (kammen) Ods. *kembian,* naast kamp (kam) Ods. *camb.*

§ 12.

Oorspronkelijke Gotische tweeklank IU.

Er zijn twee gevallen:

a. Het Oud-Saksisch heeft de oorspronkelijke *iu* bewaard.

Wij zagen, (§ 7, b.) hoe het Roermondsch alsdan geregeld, als klankwijziging, de volkomen *ü* heeft aangenomen (Ods. *diubal,* duuvel), en hoe deze *ü* den overgang van oorspronkelijke *iu* in lange *û* veronderstelt, hetgeen juist als een kenmerk van 't Oud-Frankisch aangemerkt wordt.

b. In plaats van *iu,* verschijnt hare verdoffing, *io* in 't Ods; *ie* in 't Ofr.

Het Roermondsch, gelijk trouwens het algemeene Limburgsch, maakt slechts in een bepaald geval (§. 12, *c.*) van de Ofr. *ie* gebruik, welke in het Nederlandsch regel is.

Regelmatig verschijnt *ee* voor Ods. *io,* dus de uiterste verzwakking van *iu, io, ie.*

Daar nu het Ods. deze *ee* eenige keeren aangeeft, zouden wij hier alweer een Ods. bestanddeel moeten erkennen.

Wij schorsen nochtans alle gevolgtrekking, omdat de *Limb. Sermoenen* de Ofr. *ie* voor Got. *iu* vertoonen.

1° Ods. *ê:* Ods. *mêda,* mee(penning) meeje (huren); Ods. *brêf* (brief) breef; Ods. *prêstar* (priester) preester; Ods. *lêf* (lief) leef.

2° Ods. *io:* Ods. *diop* (diep) deep; Ods. *bedriogan* (bedriegen) bedreege; Ods. *driogeri,* bedreeger; Ods. *giotan* (gieten) geete; Ods. *hriot* (riet) reet; Ods. *liogan* (liegen) leege; Ods. *niotan* (genieten) geneete; Ods. *thionon* (dienen) deene; Ods. *biodan*

(bieden) beeje; Ods. *lioht* (licht) leecht; Ods. *farliosan* (verliezen) verleere; Ods. *siok* (ziek) zeek; Ods. *thiof* (dief) deef; Ofr. *scietan* (schieten) scheete; Ohd. *riomo* (riem) reem; Ofr. *fliugan* (vliegen) vleege; Ofr. *fliega* (vlieg) vleeg; Ofr. *dier* (een dier) deer.

Dit heeft nog plaats bij Ofr. *vier* (Got. *fidwor*) veer; Ods. *fiordha* (vierde) veerde; Ofr. *tên* (Got. *taihun*, tien) teen, *Limb. Serm.* teen, teende; Ofr. *sîan* (Got. *saihwan,* zien) zeen.

c. Is *io* als sluitklank aangewend, dan alleen verschijnt *ie*.

Ods. *knio,* knie, knieje (knielen) *L. S.* knien; Odh. *brio* (brij) brie; Ofr. *thio* (de dij) die; Ofr. *wie* (quomodo) Roerm. en *Limb. Serm.* wie; Ods. *siu* (zij) zie; Ods. *thiu* (illa) die; doch Ofr. *fiu* uit *fihu,* vee.

§ 13.

Lange û.

a. De oorspronkelijke lange *û* heeft in 't Roermondsch met hare volle betoning stand gehouden.

Got. *brûths* (bruid) broêt; Got. *brûkjan* (bruiken) broêke; Ohd. *bûtan* (buiten) boête; Ods. *hlûd* (luid) loêt; Ofr. *hlûdan* (luiden) loeje; Got. *hûs* (huis) hoês; Ods. *hûd* (huid) hoêt; Ods. *crûka* (kruik) kroêk; Ods. *krûd* (kruid) kroêt; Ofr. *fûl* (vuil) voêl; Got. *lûkan,* loêk (luik); Ofr. *mûra* (muur) moêr; Got. *skûra* (bui) schoêl; Got. *thûsundi* (duizend) doêzent; Got. *ûta* (uit) oêt; Ofr. *bûk* (buik) boêk; Got. *dûbo* (duif) doêf; Ods. *scûfla* (schoffel) schoêffel; Ofr. *tûn* (tuin, omheining) toên; Ods. *thûmo* (duim) doêm; Ods. *bûan* (bouwen) boêwe; Ods. *klûstar* (kluister) kloêster; Ohd.

mûla (muil) moêl; Ohd. *snûza* (snuit) schnoêts; Ohd. *rûh* (ruw) roêw; Ohd. *nû* (nu) noê; Ohd. *dû* (gij) doê; Ohd. *sûgan* (zuigen) zoêke; Ohd. *sûfan* (zuipen) zoêpe.

b. Dat de *û* oorspronkelijke *iu* verdrongen heeft, iets wat aan het Ofr. eigen is, bewijzen de volgende vormen :

Ofr. *trûwi* (Ohd. *triuwi*, trouw) troêw; Ohd. *sliotzan* (sluiten) schloête; Ofr. *criepan* (kruipen) kroêpe.

Uit het voorgaande volgt het besluit, dat de Nederlandsche *ui* (uit *iu* en *û*) vrij zeldzaam is.

Immers het Roerm. heeft ofwel de lange *û*, ofwel volkomen en onvolkomen *u*, als klankwijziging uit *iu* en *û*.

Roerm. *ui* is, als we zagen, omklank van *ou* (got. *au*).

Ten slotte zij opgemerkt dat de *Limb. Sermoenen* hetzelfde standpunt innemen; het gebied der *û* wordt er ook uitgebreid, doordien in dien klank ook Got. *iu*, waar die tweeklank niet tot *ie* (Roerm. *ee*) is overgegaan, samenvalt : brut, buten, duren, dusenteg, crut, scuwen, tun.

§ 14.

Tweeklank aw (Ned. auw).

Deze tweeklank beantwoordt aan de vroegere *a*, gevolgd van *w*.

De *w* wordt steeds gehoord, in tegenstelling met het Nederlandsch.

Ohd. *taw* (dauw) daw; Ohd. *klawa* (klauw) klaw; paw (pauw), gaw (gauw), blaw (blauw), doch paus, Ods. *pâwos*.

§ 15.

MEDEKLINKERS.

a. Wijkt het Roermondsch klankstelsel aanmerkelijk van de huidige beschaafde taal af; immers de Nederl. klankleer toont, ten gevolge der aanhoudende verzwakkingen, slechts weinig sporen meer van den ouden rijkdom; met de medeklinkers, wier natuur min onderhevig is aan wisselvalligheden, is dit niet het geval.

Alvorens tot vroegere verwantschap over te gaan, dienen wij een punt van het Roermondsch taaleigen aan te stippen, waardoor het bij het overige Limburgsch afsteekt; 't is de neiging om de *d* en *t* te vervormen.

1° Voor toonlooze *e* gaat de beginletter *d* tot *j* over :

Wanjele, wandelen; behanjele, behandelen; braoje, braden; rieje, rijden; reuje, roeien; spreije, spreiden; ich binj uit binde; inj (einde) uit inde; een verschijnsel, dat ook in 't Nederlandsch bekend is.

2° Bij de verbinding *nd, nt,* gewoonlijk ook bij *ld, lt,* wordt eene *j* ingelascht, welke in het meervoud, na afwerping der t, sluitletter wordt :

Banjt (band) mv. benj; wiljt (wild) wilj geis (wilde ganzen); goljt (goud) golje, gouden.

Deze *nj* gaat soms over in de keel-neusletter *ng* : hòngert, honderd; ònger, onder; anger, ander; verangere, veranderen.

Zelfs alleen staande *j* wordt *g* : meug, moede; doog, doe, (Ods. nevenstam *dôia*); *Limb. Serm. tege* (taai) berust op hetzelfde verschijnsel.

3° De sluitletter *t* valt weg in de verbinding *st;* ook in 't Maastrichtsch.

Bòrs, wòrs, kòrs, gas, vas, voor bòrst, wòrst kòrst, gast, vast; ich mòs, kòs, begòs, dòrs voor mòst, kòst, begòst, dòrst.

Eveneens in de verbinding *cht* :

Mich tòch (docht), ich zòch, brach (zocht, bracht) nach (nacht), wach (wacht).

Zelfs zegt men even goed: hë kump, sprik, löp (hij komt, spreekt, loopt) als kumpt enz.

4° Denzelfden weerzin legt het Roermondsch aan den dag voor de *n* als sluitletter.

Zij wordt afgeworpen in de Onbepaalde Wijs der werkwoorden, bij de zelfstandige naamw. op *en*, in het meervoud der zwakke verbuiging, en dikwerf bij ein, gein, miin, diin.

B. v. lëze (lezen); leuge (leugen); ei bietje (een beetje); mî, dî vader (mijn, uw vader); ook in de uitdrukking : gank eweg (ga weg) *Limb. Serm.* enweeg; en in eivellig (eenvoudig) *L. Serm.* eenveldeg en eveldeg; *L. S.* lilaken (Mhd. lînlachen, beddelaken) lielake.

b. Samentreffing met de oude taal heeft in de volgende gevallen plaats :

1° In 't Ods. valt de *n* als tusschenletter dikwijls weg.

Buiten viif (Got. *fimf*), zaacht (Ohd. *samfto*), ich kòst (ik kon), waar het Nederl. overeenstemt; nog in : ich begòs (Ofr. *begunsta*) begon; geis en gaos, mv. van gans (Ags. *gôs*); òs (nobis, nos) Ods. *us;* ooze (noster) Ods. *usa.*

Aanm. Onbekend is Ods. *ft* (stichte, Ofr. *stihtan* uit *stiftan*), en de Ods. toenadering van *g* tot *j* : gegëve, Ods. *iegevan*, gegeven.

2° De verbindingen *sch, sl, sm, sn, sp, st* worden zonder uitzondering als in 't Hoogduitsch met slependen sisklank (son chuintant) uitgesproken.

Het Nederlandsch heeft hier alleen *sj* aan te wijzen.

In overeenstemming hiermede wordt ook *zw* uitgesproken in zwiige, zweit enz. als zjwiige (zwijgen) zjweit (zweet); zoodat het Roermondsch hier op het bezit eener eigenaardige verbinding mag bogen.

Eene toenadering tot deze uitspraak bewijst in het Ofr. de inschuiving eener *k* of *c* tusschen *sl,* in verband met het feit, dat Got. *sk* later *sch* is geworden.

Ofr. *sclapan,* schlaope; Ofr. *sclicp,* ich schleep; Ofr. *sclot* (het slot) schlaot.

3° Met het Oud-Frankisch heeft het Roerm. de *h, ch* als sluitletter gemeen in : mich (Ofr. *mih*) mij; dich (*thih*) dij; auch (Ofr. *ôk* en *ôh*) ook.

Tevens : zuuch (vide) Ofr. *sig,* Ods. *sih; Limb. Serm. sech* naast *zig.*

4° In 't Oud-Frankisch wordt de zachte sluitconsonant verscherpt.

Bij de *tandletters* is dit in 't Roermondsch schering en inslag, evenals in 't Middelnederlandsch.

Ofr. *behalt mi* (behoud mij) behalt mich.

Toepassingen hiervan vindt men te over in de voorgaande voorbeelden, daar wij geregeld op het einde der woorden de *d* door de *t* vervangen hebben.

Bij de *keelletters* heeft deze verscherping niet geregeld, doch meer dan in 't Nederlandsch plaats gegrepen, namelijk bij *ng* en de woorden uit *gg* verkort.

Ofr. *ût-ganc* (uitgang) oêtgank; blaosbalk, blaasbalg; en de echt vaderlandsche kost van 't « vleesch der vette zwijnen » balkebrie (Got. *balgs* buik); rink, ring; dink (*L. S.* dinc) ding; lank (*L. S.* lanc) lang; jònk; ich zäk, ik zeg, imper. zäk, zeg; ich lik, lig; brök, brug; rök, rug; mök, mug; wäk, wegge; häk, haag; Ofr. *egithassa* (hagedis) ääktes.

Als tusschenletter is de keelletter verscherpt in: nieks, niets; zoêke, zuigen.

Hierbij valt nog op te merken dat de verbinding *gg* in 't Ods. soms *kk* wordt geschreven.

roggon en *rokkon* (rogge), *ekkian* (eggen).

Ook de *Psalmen* hebben naast *ruggi* (rug) de schrijfwijze *rukgi*.

Dit alles wijst op het bestaan der ontploffings-*g*, welke het Nederlandsch verloren heeft, doch die nog in 't Hoogduitsch bestaat.

Wat het Roermondsch aanbelangt is de enkele *g* als begin- en sluitletter zuiver Nederlandsch; (*g* in geist ruischt als in geest, niet als Hgd. geist; doch als *ch* in dreug, droog); echter heeft de oude ontploffings-*g* in de verdubbeling *gg* stand gehouden.

Ofr. *seggan,* zä*gg*e, zeggen; li*gg*e, liggen; ro*gg*e; mö*gg*e, muggen; hä*gg*e, heggen; schoe*gg*ele, schoe*gg*el, schommelen, schommel; kwe*gg*el, snibbig meisje.

Dat de *Limb. Serm.* deze *gg* kennen, bewijst *mucge* (mug) naast *mogge*.

5° Opmerkelijk is het dat de Saksische bewoners van ons land (ook de Groningers) *ol* nog ongeschonden bewaard hebben, terwijl Vlamingen en Brabanders (dus beide? Franken) beide hier *ou* doen hooren.

Aldus Te Winkel (1).

Deze uitspraak neemt niet weg, dat het aloude *ol* en *al* te Roermond nog steeds in zwang is.

Ofr. *golt* (goud) goljt; Ofr. *holt* is hout, houten is houtere, doch höltje (houtje); Ods. *bol(z),* bolt (een bout); Ods. *skolda* (ik zou) ich zòl; Ofr. *wolda*

---

(1) *Noord en Zuid*, 1884. *De Frankische en Saksische bestanddeelen van het Middelnederlandsch.*

(ik wou) ich wòl; scholtis (schout); brootmòlj (molde, kneedbak); stolts (hoogmoedig); eine stöltes (botterik) latijn : stultus.

Ods. *ald* (oud) alt; alder, den alste (ouder, de oudste), Ods. *aldron*, veraldere; Ods. *aldiron* (ouders) elders; Ods. *altâri*, altaor; Ods. *bald* (snel) balt; Ods. *haldan* (houden) halde; halt (houd) gehalden (gehouden); Ods. *kald*, kalt; verkalt (verkouwen); Ods. *salt*, zalt; inzalte, verzalte (in-, verzouten); Ods. *malt* (mout) malt; Ods. *maldar*, malder en maâr.

Ods. *ênfald* (eenvoudig) eivellig.

De *Limb. Serm.* toonen *eenveldig*, *halden;* doch ook *aut*, *kaut* (oud, koud).

Bij de woorden op *al* dingt een nevenvorm om den voorrang, ontstaan, als in 't Engelsch calf, half, ten gevolge van de uitstooting der *l* en de rekking der klinkers : aat, ein aaj heks, aajerdòm, aajer aajste, veraajert, haaje, kaat, en het als min attisch beschouwde zaat, kaaf (zout, kalf).

Dit is zelfs regel bij : vaaj, vaje (vouw, vouwen) Ods. *fald*, Got. *falthan*.

6° De tot *p* verscherpte *b* is niet weggevallen in :

Kamp (kam) Ofr. *camb;* kramp (kram) Ods. *krampo;* kròmp (krom) Ofr. *crumb;* lamp naast laam (agnus) Ods. *lamb*, *L. S.* lamp; kòmp (eene kom) Ags. *cumb*.

7° De *t* is niet geslonken in : mets (mes) Ods. *metsas;* kratse (krassen, krabben) Ods. *cratson;* krats, meerv. krets (krab).

Hoogduitsche invloed, en hier leggen wij den vinger op eene merkwaardige overeenstemming met de kenteekenende *z* (ts) der *Psalmen*, valt te erkennen in :

Kruuts, kruutse (kruis, kruisigen) Ohd. *chrûzi;* hëts (hitte) Ohd. *hizzia;* gats, getske (steegje) Ohd. *gazza;* schnoêts (snuit) Ohd. *snûza;* insig (einzig); stolts (hoogmoed, -ig); nòtse, nieksnòtser (nuttig zijn,

deugniet); runsel (rimpel); schnats (snede); kets naast kat; òngesiefer (Hd. ungeziefer) ongedierte. enz.

8° Wegval der *h* heeft plaats in: wieje (inwijden) Ods. *wîhian,* Ofr. *wîan;* gewiejt, Ofr. *gewîet;* wiejing (wijding) Ofr. *wîunga.*

Iets anders is wieje, wiejing (verwijden, verwijding), waar *j* de verdwenen *d* vertegenwoordigt.

Eindelijk nog in gescheeje (geschieden) Ohd. *giscehan;* de heesen, lichaamsdeel (Mhd. *hehsenen*) *Limb. Serm.* hesenen.

9° De afleidingsuitgang *te,* beantwoordende aan vroegere *tha,* komt in de *Limb. Serm.* onveranderlijk voor als *de.*

Het Roermondsch is hieraan gedeeltelijk trouw gebleven:

Lengde, deepde (diepte), wiejde (wijdte), breide (breedte), leegde (laagte), heugde (hoogte), runjde (rondte), de regde (de rechte), agde (achtste); doch wermte, schäämte, zeekte, duurte enz.

10° Ten slotte trekken wij de aandacht op eenige bijzonderheden als:

Verwarring van t met d: lèvetig (levendig) *Limb. Serm.* leventech; loepetig (luip); glattig (glad); gootigheid (goedheid); injtelik (eindelijk); vrunjtelik vriendelijk); brôete (bruiden); kammeraote (kammeraden); tunke (dunken); ääktes (hagedis). —

Hoogduitsche f: fäle (fehlen), funkele (vonkelen).

Hgd. k: joekse, joeks (Mhd. jûch, Nhd. jauchzen) juichen, pret. — *rotacisme:* stëëkbäre (kruisbessen) *L. S.* beren; ëërtbeeze (Got. *basi*); bevreere en bevreeze (bevriezen) gevreur (vorst); verleere (verliezen). —

v tegenover Nederl. w: schreeve, schreefde (schreeuwen, schreeuwde); pölf (peluw); terf, tervebreutje (tarwe, tarwebroodje). —

Wegval der k: mert (markt); zòlle, ich zal (Ods. *sculan, scal;* Ofr. *sal*) *Limb. Serm.* sullen, sal. —

Inlassching der n : rënge, zënge (regen, zegen).

Hgd. ch : vrech (vrijpostig); stächele (twistzoeken); raochele (rakelen). —

j in plaats van w : nuuj (nieuw), duuje (duwen), braoje (brauwen), nej, te nejjernoot (nauw, te nauwernood), spieje (spuwen) Ohd. *spîwan, Limb. Serm.* bespiën; hui (hooi) Got. *hawi.*

k in plaats van g : zoêke (zuigen) *Limb. Serm. suken.*

§. 16.

MEERVOUD.

a. Onder dit opzicht is de sterke verbuiging een mengelmoes van verschillende bestanddeelen.

Ods. is de meervoudsuitgang *s; Ofr.* de meervoudsuitgang *e; Ohd.* de onzijdige meervoudsuitgang *er; Ods. en Ofr.* beide, de *i*-declinatie, welke de grootste uitbreiding gekregen heeft.

1° Ods. meervoudsuitgang *s* verschijnt, als in 't Nederlandsch, bij de woorden op *neer, leer, er, en* en de meeste op *el :*

Touveneers, stameleers (stotteraars), vaders (doch *L. S.* vedere), moders, naobers (naburen), schleutels, leuges (leugens); doch appele, dröppele enz.

2° In de overige gevallen komt het meervoud tot stand door klankwijziging, zonder uitgang, en wel in algemeenen regel, als de klank er maar eenigszins voor vatbaar is (§ 2).

Weifeling heerscht nochtans bij *ao* (â) en *û :* daode (Ods. dâdi), traone (Ofr. trâni, doch *L. S.* trene), broête (Ods. brûdi) bruiden; hoêzer, huizen.

Man, män; gank, gäng; drank, dränk; krans,

kräns; nagel, nägel; hamel, hämel (hamers); staaf, stääf; maagt, määg (dienstmaagd); schlaop, schlaöp; wolf, wölf; dochter, döchter; vogel, veugel; kogel, keugel; wòrm, wurm; vòs, vus; daore, daör (doornen); maort, maört (moorden); waort, waört; haof, haöf; book, beuk; vlook, vleuk; moos, gemeus; hoot, heuj (hoeden); rink, ring; winjt, winj; vrunjt, vrunj; loês, luus (luizen); moês, muus; stroum, struim; boum, buim; droum, druim enz.

De klankwijziging bewijst, dat deze woorden tot de *i*-declinatie behooren.

Deze heeft dus hare grenzen uitgezet, en deze toedracht stemt overeen met den overgang der *u*-in de *i*-declinatie in 't Oud-Frankisch, en de insluiping der *i* in de *a*-declinatie in 't Oud-Saksisch : *bokion*, *mordies*, *wurmi*.

De tegenwoordige vormen veronderstellen dus eenen anderen, namelijk : *benke*, *megede* der *Limb. Sermoenen*, en deze, op hunne beurt, eene meer of min gerechtigde *i*. (Ods. *benki* uit *banki*.)

Men kan dus gedeeltelijk de oude *u*- en *i*-declinatie, alsmede de *ja*-stammen herkennen.

Gas(t) mv. gäs(t); blaosbalk, -bälk; — hanjt mv. hänj; tanjt, tänj; zoon, zeun; voot, veut; — stat mv. stääj; banjt mv. bänj; schlaag, schlääg; herinneren aan Ods. *gesti*; Got. *balgeis*; Ofr. *fuoti*; *hende*; *tende*; Got. *sunjus*; Ods. *stedi*; Ofr. *bendi*; Ofr. *slege*.

3° De woorden, wier uitspraak geene klankwijziging toelaat, hebben in 't mv. *e*.

Het Oud-Frankisch nu onderscheidt zich van de Ods. *s* door deze *e*, namelijk bij de woorden van het mannelijk geslacht.

Deze meervoudsuitgang *e* is algemeen Limburgsch.

Aovende, ingele, keuninge, hemele, deeve, berge, viejande, keeze (kazen), schillinge, penninge enz.

4° De onzijdige woorden gaan meestendeels op *er,* als in 't Hgd., uit; met deze beperking nochtans, dat de klankwijziging uitzondering is.

Vater (vaten), bajer (baden), eier (eieren), gater, blajer (*L. S.* bladere), glazer, lamer (lammeren), graver (graf), rajer (raderen), kalver, kleijer (kleeren), lenjer (landen), biljer (beelden), kienjer (kinderen), leechter (lichten), liever (lijf), wiiver, louver (loovers), brojer (brooden), hoonder (hoenders), hoêzer (huizen), kruutser (kruisen).

In de kleine Ods. schriften verschijnt insgelijks *hûser* en de genit. *cicro, hônero.*

b. De zwakke verbuiging gaat uit op *e,* na afwerping der *n.*

Zij komt, met dit voorbehoud, met het Ods. en Ofr. overeen.

Zij is te herkennen aan de volslagen afwezigheid van klankwijziging.

ape, blaoze (blazen), bloome, doêve, haore (haren), vlamme, herte, heere, kroêke, gelouve, maone (manen), name, ouge, oore, pòrte, reeme (riemen), rooje (roeden), zalme, straote, zònne, wange, droêve, tònge, doême (duimen), weije (weiden), wònje (wonden).

Dit springt des te meer in 't oog, nu de verkleinwoorden steeds de klankwijziging aannemen :

ääpke, blaöske, bleumke, düfke, haörke, vlemke, kruukske, geluifske, maönke, näämke, uigske, eurke, purtje, reujtje, zelmke, straötje, zunke, wengske, drüfke, tungske, dümke, wunjtje.

§ 17.

WERKWOORDEN.

a. Terwijl in den *Heliand* en nog in de hedendaagsche Saksische tongvallen, (b. v. het Groenloosch : wij, gij, zij lèft), de 3 personen meervoud niet onderscheiden worden; luidt het Roermondsch op Ofr. trant : veer lëve, geer lëëft, zie lëve; wij leven enz.

Dit kenmerk wordt beschouwd als de zekerste toetssteen der Frankische dialecten.

b. De 2de pers. enkelv. Præsens kenmerkt zich door den uitgang *s* :

doe vinjs, väls, wins, hulps, leers, wirks; gij vindt, valt, wint, helpt, leert, werkt.

Het is raadzamer, hier de gewone afwerping der *t* (§ 15, a.), dan den alouden Ods. en Ofr. persoonsuitgang *s* in te zien; vooral nu de *Limb. Serm.* *s* en *st* kennen.

In de 2de pers. enkelv. van het Præteritum der sterke werkw. verschijnt insgelijks *s*. Deze is van lateren oorsprong.

doe vònjs, hòlps, kwaams, schloogs; gij vondt, hielpt, kwaamt, sloegt, enz.

In 't Præteritum der zwakke wkw. is de oude uitgang *s* der tweede persoon enkelv. behouden, doch, merkwaardig genoeg, achter den stam ingelascht.

doe heursde, wirksde, woonsde, betaalsde, schörgsde (sjouwdet), bëëjsde (baadt), enz.

c. Het Præt. der zwakke wkw. gaat steeds uit op *de,* nooit op *te,* juist als in de *Limb. Sermoenen.*

ich wachde, achde, berichde, tasde, rösde (rustte), maakde, wirkde, prääkde (preekte), lachde, höfde (hief) enz.

Om iets overeenkomstigs in het Oud-Germaansch te vinden, zou men tot het Got. moeten opklimmen.

d. In de vervoeging van het Præsens bieden zich twee verschijnselen aan, die ook in het Oud-Saksisch en Oud-Frankisch eene rol spelen, doch hier op meer uitgebreide schaal : de verdoffing en de klankwijziging.

Verdoffing is wegens volgende *a* in de 1ste, doch niet in de 2 en 3 pers. enkelv. doorgedrongen, uit hoofde der volgende *i;* zoodat de oorspronkelijke klinker in de 2 en 3 pers terugkeert.

Dit heeft plaats :

1° Bij alle sterke wkw. der 5de klankwisselende klasse, op *ee* uit oorspronkelijk *iu.* (§ 12, b.)

Volkomen *ü,* klankwijziging van *iu* (§ 7, b.) verschijnt :

Ofr. *liegu* uit *liega* (ik lieg) *liugis, liugit;* ich leeg, doe lügs, hë lügt; ich bedreeg (bedrieg) doe bedrügs, hë bedrügt enz.

Naar analogie hiervan : ich zeen, doe zuus, hë zuut (ik zie enz.).

2° Bij de sterke wkw. der 2de klankwisselende klas, wier stam op *k* uitgaat.

Ofr. *spreku* uit *spreka, sprikis, sprikit;* ich sprëëk, doe spriks, hë sprikt; ich stëëk, doe stiks, hë stikt; ich brëëk, doe briks, hë brikt. *L. Serm.* brict, sprict.

Bij die der 3de klankw. klas, mits de stam op *v* of *t* uitgaat :

Ofr. *gevu, givis, givit;* ich gëëf, doe gifs, hë gift; ich ëët, doe its, hë it; ich vergëët, doe vergits, hë vergit. *L. S.* gift, it, vergit.

3° Bij de overgangs-*ò* (§ 6, c.); hier komt onvolkomen *u* terug.

ich kòm, doe kumps, hë kumpt; met invoeging der *p,* als in de *Limb. Sermoenen;* ich kròm, doe krums, hë krumt; Ofr. *crumban,* kròmme.

De imperatief met *e* bestaat in *kòme*, naast het gewone kòm (kom) *L. Serm.* come.

e. *Klankwijziging* der *a* in *e* heeft plaats voor volgende *i*, dus in de 2de en 3de pers. enkelv. Præsens.

1° Bij de sterke werkwoorden der 6de klankw. klas·

Ofr. *faru* (uit *fara*), feris, ferit; ich vaar, doe veers, hë veert; Ods. *dragu, dregis, dregid;* ich draag, doe dreegs, hë dreegt; ich was, doe wäs, hë wäst; wassen en wasschen.

Limb. Serm. vers, vert; dregts, dregt; west en wescht.

Hiernaast, de meer gebruikelijke, doch latere vormen : doe veurs, dreugs; hë veurt, dreugt; dit is zelfs regel geworden bij de later toegetreden werkwoorden : ich zwäär, ich schäär, (ik zweer, ik scheer), doe zweurs, scheurs.

2° Bij de 1ste klas der oude reduplicatie.

Ods. *fallu, fellis, fellid;* ich val, doe väls, hë vält. *Limb. Serm.* vels. velt.

In plaats van *ä*, heeft zich de onvolkomen *i*, klankwijziging der *ä* uit *a* (§ 4, g.) ingeburgerd in halde, vange en hange :

ich halt, vang, hang; doe hils, met assimilatie der *d*, vings, hings; hë hilt, vingt, hingt.

Als overgangsvorm is dus te veronderstellen :

helst, helt, hengt, uit de *Limb. Sermoenen,* waar ook *hilt* verschijnt.

f. Tot hiertoe heeft overeenstemming plaats met de vroegere gegevens; doch de klankwijziging heeft verder om zich gegrepen.

Zelfs wordt soms de 2de persoon meervoud aangetast.

Deze uitbreiding heeft plaats :

1° Bij de voormalige reduplicatie op *â* (Got. *ê*).

ich laot, doe leets, hë leet; ik laat; ich schlaop, doe schleeps, hë schleept; ik slaap.

Bij het laatste, de wisselvorm schleups, schleupt, welke vast gaat bij : raoje, blaoze; raden, blazen.

Limb. Serm. leets, leet; sleept; reet.

2° Bij die op *ô* (Got. *ô* en *au*).

ich roop, doe reups, hë reupt; ik roep; ich stoot, doe steuts, he steut; ik stoot.

3° Bij de werkw. der 1ste klankwisselende klasse, met stamklinker *e,* verschijnt onvolkomen *u,* als klankwijziging van vroegere *i.* (§ 7, b, 3°.)

ich help, doe hulps, hë hulpt; ich derf, doe durfs, hë durft; ich sterf, doe sturfs, hë sturft.

volkomen *ü* : ich gelj (geld), doe güljs, hë güljt.

Limb. Serm. hilpet, stirft, gilt.

Eindelijk bij ich nëëm (nevens num), doe nums, hë numt, van numme en nëme. *Limb. Serm.* nimpt.

4° Als verlenging van *u* (omklank van *i*) komt *eu* voor, gelijk *ie* naast *i* in Hgd. *liest.*

ich stëël, doe steuls, hë steult; verder bij eenige der 3de klankwisselende klasse : ich lëës, doe leus, hë leust; ich trëëj (ik treed), doe treujs, hë treujt. Hier behoort ook : wëre (worden), ich wëër, doe weurs, hë weurt.

Ich genëës, heeft : doe genüs, hë genüst, met volkomen *u;* bëëje (bidden), dat zwak is, en het sterke bevële redden de vocaal.

Aanmerking.

Daar droeg (6de klasse) *droog* luidt, en naast schleep (7de kl.) *schloop* verschijnt, ontstond er eene verwarring met *stool, loos* (naast staal, laas), die tot de 2de en 3de kl. behooren.

Vandaar de wisselvormen : dreugt, schleupt, op het voorbeeld : steult, leust.

In andere woorden : overgang tot de 2de en 3de klankwisselende klasse heeft plaats in het Præsens der 6de en 7de kl.

In de volgende gevallen blijft ook de 2de pers. meervoud niet onaangeroerd.

5° Bij de oude reduplicatie op *ei* (Got. *ai*).

ich heit, doe häts, hë hät, geer hät; ik heet.

Hier kan men aannemen, dat de invloed der volgende *t* zich in de 2de pers. meerv. doet gevoelen; immers hetzelfde feit doet zich voor bij : ich weit, doe wäts, hë wät, veer weite, geer wät; ik weet; bij de zwakke werkwoorden : pleite en zweite (pleiten, zweeten), ich plätde, ich zwätde, doch *Limb. Serm. sweitde* (ik pleitte, zweette); ich zweit, doe zwäts, hë zwät, geer zwät; en bij geer vergët, geer ët, van de 3de klankw. klasse; terwijl bij wei-je, wei-jde; klei-je, klei-jde; sprei-je, sprei-jde; lei-je, lei-jde (weiden, kleeden, spreiden, leiden), waar de *j* verschijnt, zulks niet het geval is.

6° Bij de reduplicatie op *ou* (Got. *au*).

ich loup, doe löps, hë löpt, geer lopt; ik loop.

Overeenkomstig hiermede, het zwakke ich koup, doe köps, hë köpt, veer koupe, geer kopt; ik koop.

7° Bij de 5de klankwisselende klasse.

ich zoêp, doe züps, hë züpt; ik zuip; ich kroêp, doe krüps, hë krüpt; ik kruip; ich schloêt, doe schlüts, hë schlüt; ik sluit; doch *L. S.* sliet.

De tweede persoon meervoud heeft de lange *û* verzwakt tot Nederlandsche *oe :* geer zoept, kroept, schloet.

douge (deugen), oorspronkelijk een Præteritum-Præsens, luidt : ich doug (Ohd. *touc*), doe dogs, hë dogt, veer douge, geer dogt, zie douge; ich dogde, gedogt.

zoêke (zuigen), handhaaft zijnen klinker; fluite (fluiten) toont : ich fluit, doe flöts, hë flöt, veer fluite, geer flöt; ich flötde (ik floot).

spuite, is zwak, doch weifelt tusschen spuitde en spötde (ik spoot).

Hoogstwaarschijnlijk is hier weer de volgende *t* in het spel.

8° Bij de 4de klankwisselende klasse.

ich biit, doe biets, hë biet, geer biet; ik bijt; ich driif, doe driefs, hë drieft, geer drieft; ik drijf; ich bliif, doe bliefs, hë blieft, geer blieft; ik blijf; ich schiin, doe schiens, hë schient, geer schient; ik schijn; ich priis, doe pries, hë priest, geer priest; ik prijs; ich schniej, doe schniets, hë schniet, geer schniet; ik snijd. enz.

g. Zoogenaamde Rückumlaut, of behoud des ongewijzigden klinkers, heeft plaats op Ods. en Ofr. wijze.

Ods. *hadda,* ich haaj en had; Ods. *lagda* (ik legde) ich lag; Ods. *sagda* (ik zegde) ich zag; Ods. *satta* (ik zette) ich zat; Ofr. *kanda* (ik kende) kinde, doch in de omstreken ich kanj.

Ook bij de deelwoorden : gelagt (gelegd), gezagt (gezegd), gezat, (gezet), en geschanjt (geschonden, pokdalig) tegen Ofr. *gescendit;* gekanjt (gekend) tegenover het steedsche gekint.

Limb. Sermoenen : satte, gesat, kande.

Als zoodanig zijn nog aan te stippen : zeuke (zoeken) zòch, gezòch(t); Ods. *thunkian, thûhta* (dunken) tunke, tòch, getòch(t) ; Ofr. *bringan, brâhta* (brengen) bringe, brach, gebrach(t); Ofr. *thenkan, thâhta* (denken) dinke, dach, gedach(t).

Limb. Sermoenen : sugte, gesugt; dugte; bragte, dagte.

h. De wortelstammige werkwoorden kenmerken zich door hunne Oud-Hoogduitsche vormen.

1° staon (staan); ich staon, doe steis, hë steit; Ohd. *stân; stâm, steist, steit.*

2° gaon (gaan); ich gaon, doe geis, hë geit; Ohd. *gân; gâm, geist, geit.*

Naar analogie van Ods. *gang* (ga) gank; ich gòng; Ods. *gegangon,* gegange en gegaon; verschijnt : stank (sta); ich stòng (*L. S.* stunt); Ods. *standan,* gestange en gestaon.

Ods. Ofr. *slahan,* schlaon (slaan); ich schlaon, doe schleis, hë schleit; treedt in het voetspoor der twee voorgaande werkwoorden. De overige vormen zijn : Ods. *slôh* (ik sloeg) ich schloog; Ods. *slah* (sla) schlaag; Ods. *gislagan,* geschlage.

3° Ods. *dôn* (doen) doon; Ods. *dôn* (ik doe) ich doon (*Limb. Serm.* dun), doe duis, hë duit; Ohd. *duis, duit.*

De gebiedende wijs is : doog (doe), Ods. *dôd* (doet) doot; Ods. *deda* (ik deed) ich deej; *Limb. Serm.* dede.

De *ao*-klank in gedaon (gedaan), wijst op Ofr. *gedân.*

4° Zeen (zijn), Cott. *bium* (ik ben) ich bön, *Gl. Lips. bun;* doe bös, hë is, Ods. *bist, is.*

Het meervoud : veer zeen, geer zeet, zie zeen, valt samen met de overeenkomstige personen van zeen (zien).

Imperat. bön, mv. zeet, Ohd. *sît;* deelw. geweëst. Het Præt. nadert tot het Hoogduitsch : ich waar, woor en waas; doe waars en woors; hë waar en woor; veer ware enz.

i. Wij besluiten deze afdeeling met eenige bijzondere werkwoordelijke vormen, waarvan eenige meer of min speelruimte aanbieden.

1° Ofr. *hebban* (hebben) höbbe; ich höb, doe höbs, doch in vragenden vorm *hääs te* (hebt gij, *Limb. Serm.* hest), hë häät, veer höbbe enz.

Deze neiging tot samentrekken heeft het Roermondsch gemeen met het Oud-Hoogduitsche *hât* voor *habêt* en met het Nederrijnsch.

Terwijl de *Limb. Sermoenen* alleen in 't Præt.

meerv. den gerekten klinker vast houden, zegt de Roermondenaar : ich haaj, doe haajs, hë haaj, veer haaje, geer haajt, zie haaje. Naast dezen inheemschen vorm is : ich had, doe hads, veer hadde enz. onder Nederlandsche vlag binnengesmokkeld.

2° Dezelfde samentrekking heeft plaats bij zä*gg*e (zeggen) Ofr. *seggan.*

Opmerkelijk is het, dat juist deze twee werkwoorden in 't Oud-Saksisch aan de oude *ai*-vervoeging herinneren.

Ich zäk, doe zääs, hë zäät, veer zä*gg*e, geer zäkt, zie zä*gg*e.

3° wille; ich wil, doe wils, hë wilt (Cott. *wilit, Limb. Serm.* wilt), veer wille, geer wilt.

Opvallend is de overgangs-*ò* in 't Præt. ich wòl (Ods. *wolda, Limb. Serm.* wolde) doe wòls, hë wòl, veer wòlle, geer wòlt; overal met assimilatie der *d.*

4° zòlle (zullen en moeten) Ofr. *sculan, Limb. Serm.* sulen; ich zal (Ofr. *sal*) doe zòls en zals (Ofr. *salt*) hë zal, veer zòlle (Ofr. *sulun*) *L. S.* sulen, geer zòlt, zie zòlle (Ofr. *sulun*).

Dezelfde opmerking als boven is te maken bij 't Præt. ich zòl (Ods. *scolda, Limb. Serm.* sulde en solde) doe zòls, hë zòl; het meerv. valt, wegens assimilatie der *d,* met het Præsens samen.

5° weite en wete. Bij de § 17, f. aangegeven vormen voegen wij nog : veer, zie weite en wete; ich wis (Ofr. *wista, Limb. Serm.* wiste) en wòs (Hoogd. wusste).

6° moge (Ods. *mugan*); ich maag (Ofr. *mag*) doe moogs en maags (Ods. *maht, Limb. Serm.* mogs en magt), hë maag en moog (Ods. *mag*), veer moge, geer moogt, zie moge.

Overgangs-*ó* in 't Præt. ich mòch (Ofr. *mokta, Limb. Serm.* mogte).

7° De overgangs-*ò* van mòtte (moeten), stemt met het Hoogduitsch; ich mòt, doe mòs, met assimilatie der *t*, hë mòt, veer mòtte, geer mòt.

Præt. : ich mòs, doe mòs, hë mòs, veer mòste, geer mòs, zie mòste.

8° kinne (kennen) is regelmatig.

kònne (Ods. *kunnan,* kunnen), ich kan, doe kans (Ods. kanst) en kòns, hë kan, veer kònne (Ods. *cunnun*), geer kònt.

Præt. : ich kòs (Ohd. *kunsta*), doe kòs, hë kòs, veer kòste, geer kòs, zie kòste.

9° li*gg*e (liggen); ich lik, doe liks, hë likt, veer li*gg*e, geer likt, zie li*gg*e; moet ook voor de overeenkomstige tijden van *leggen* in de bres springen.

Dit onderscheid is dus gedeeltelijk vervallen, doch bestaat op andere plaatsen in Limburg.

In de verleden tijden worden de twee werkw. uit elkander gehouden : ich laag en loog (Ods. *lag*) gelëge (gelegen) tegenover lag, gelagt (legde, gelegd).

§ 18.

VOORNAAMWOORDEN.

De voornaamwoorden zijn een mengsel van Oud-Saksische en Oud-Frankische bestanddeelen; zelfs doet de Oud-Hoogduitsche invloed er zich meer gelden dan in de *Psalmen* en *Limburgsche Sermoenen.*

a. Persoonlijke voornaamwoorden der 1ste en 2de persoon.

ik, luidt *ich,* Ohd. *ih;* de Ods. Ofr. genit. *mîn* is bewaard in de uitdrukking : det is miin, dat is mijn.

De acc. vervangt den datief en is *mich,* Ofr.

mih; — *dich,* Ofr. *thih. Limb. Serm. mi,* doch *dig* naast *di.*

wij (nos) is *veer,* Ofr. *wir;* terwijl *wi* der *Limb. Serm.* Oud-Saksisch is.

De datief en acc. luidt integendeel *òs,* op het voetspoor van Ods. *us,* tegenover *ons* (Ofr. *uns*) der *Limb. Sermoenen.*

geer (vos) komt overeen met Ohd. *ger (Limb. Serm. gi);* de dat. en acc. *uch* (vobis, vos) ziet op Ohd. *iwih,* met klankwijziging van *i* in onvolkomen Nederl. *u. (Limb. Serm. u,* Ofr. *iu.)*

Het wederkeerige is *zich,* Ofr. en *Limb. Serm. sig;* terwijl het wederkeerige *hem* der Saksen volstrekt onbekend is.

b. Persoonlijk vooonaamwoord der 3de persoon.

hë, zie, et; bij nadruk *het.*

De dat. mannel. *em,* Ofr. Ods. *imo,* dient als in de *Psalmen* voor acc.; insgelijks de dat. vrouw. *haör,* Ods. Ofr. *iro.*

Spreekt men met klem, dan hoort men ook de aanblazing *hem,* Ofr. *himo.*

hë (hij) is Ods. *he* en niet Ofr. *hie.*

De enclitische vorm is niet *er,* maar *der,* (Ohd. *er,* Ofr. *her*), niet in het Præsens, wegens den persoonsuitgang *t,* maar in het Præteritum te herkennen : geit-er weg? gòng der? kwaam der? det waar der; gaat hij weg, ging hij, kwam hij? dat was hij.

De acc. vrouwelijk enkelv. is *ze* en *haör;* de dat. meerv. *haör* (hun) de acc. meerv. *ze* en *haör.*

c. De bezitswoorden zijn voor de drie geslachten : *miine, miin, miin; diine; ziine;* Ods. Ofr. *mîn, thîn, sîn* voor alle geslachten.

haar (sua en hun) is *haör; Limb. Serm. har.*

Opmerkelijk is het onzijdige : het *miint, diint, ziint;* het mijne, uwe, zijne; hetwelk aan Got. *mei-*

nata, theinata, scinata, en aan 't Oud-Hoogduitsch herinnert.

ooze, oos, oos; Ods. *usa,* staat gansch op Ods. gebied, terwijl *onse, unse* der *Limb. Sermoenen* Ofr. is.

eur (vester, *Limb. Serm. ur*) stemt overeen met Ohd. *iwarer,* dat ook eenmaal in den *Cottonianus* en in de *Psalmen* voorkomt.

d. Het aanwijzingswoord is *dë, die, det,* en wordt tevens, als *de* der *Limb. Sermoenen,* als relatief gebezigd.

dë komt met Ods. *the* overeen, tegenover Ofr. *thie,* Nederl. die. Het vervangt den acc. en dat.

Bij verwenschingen hoort men wel eens het lidwoord *der* b. v. det zòl der duuvel!

e. Het vragend voornaamwoord is : *wë, waat,* Ods. *hwe, hwat; Limb. Serm. we;* doch Ofr. *hwie,* Nederl. wie.

De datief *wëëm, Limb. Serm. weme,* Ods. *hwemu,* wordt in plaats van den acc. en zelfs van den nominat. aangewend.

wë beteekent ook quicunque, alwie; als in de *Limb. Sermoenen.*

f. men, is *me, Limb. Serm. mi;* de *ee* in *eemes,* iemand, *neemes,* niemand, (van mensch, als vroumes uit vrouwmensch?) slaat op Ods. Ohd. *nêoman;* niets, Ods. *niowiht,* wordt *nicks,* met verscherping der keelletter; *get* (iets) is merkwaardig wegens het behoud der *g,* Ods. *gio-wiht.*

g. Van de bijwoorden komen in aanmerking *der* (er) *L. S.* der; Ofr. *huio* (hoe) wie; Ods. *hier,* hiej; neet (niet); Mnl. *done* (dicht bij) doon; Ofr. *wala* (wel) waal; Ofr. *duo* (toen) toe; Ods. *her* (hierheen) hëër; germanismen zijn : dao (daar) Ods. *thâr;* wo (waar) Ohd. *wâ.*

Wat de voorzetsels betreft, heet het nog : *aan den aovent,* in den zin van : tegen den avond, als in het Oud-Saksisch; *nao* beteekent na en naar.

Het voegword *wen* (wanneer, indien) Ods. *hwan,* is in gebruik; als (ofr. *also*) luidt *as* en *es,* engl. *as;* maar, *mer.*

§ 19.

ASSIMILATIE.

Eenige gevallen, die met de *Limburgsche Sermoenen* overeenstemmen, dienen hier in oogschouw genomen te worden.

a. In den vragenden zin verschijnt het enclitische *te* in plaats van *doĉ.*

ben je, hebt ge, betaalt ge, leert ge, valt ge enz. worden weergegeven door : bös-te, höbs-te en hääs-te (*Limb. Serm.* heste), betaals-te, leers-te, vels-te.

Deze vormen veronderstellen een vroeger *betaals-toe* uit *betaals-doe;* waartoe de *Psalmen* reeds een stap gedaan hebben in *bilgis-tu,* belgt gij u, voor *bilgis-thu.*

Deze te verklaren, op den aard van het Brabantsche *geefde* uit *gevede, geved-je;* geeft ge; door de samenkoppeling van den uitgang *st* met *je,* gaat niet op; omdat de *t* in de 2 pers. enkelv. niet verschijnt, en *je, jij,* onbekend zijn.

b. Verbindingen als : die gij, dat gij, daar gij, waar gij, wie gij, eer gij, of gij, voor gij, nu gij, zooals gij, wat gij, en dergelijke, luiden geregeld : dëëste, desste, daoste, wooste, wëëste, eerste, ofste, veurste, noĉste, wieste, waasste.

ich wil deste heurs, ik wil dat je hoort; lummel

dëëste bös, lummel die je bent; wëtste waasste duis, weet je wat je doet; schriif ofste kumps, schrijf of je komt; dink eerste spriks, denk eer je spreekt; ich weit neet wëëste meins, ik weet niet wien je meent.

De *Limburgsche Sermoenen* stemmen hiermee overeen : datse ontfeest, ogtste (ofste) meinst; ogste makest.

Het Groninger taaleigen (1) biedt ook deze eigenaardigheid aan, doch met dit verschil, dat aldaar de werkwoordelijke uitgang van den afhankelijken zin met eene *e* verlengd wordt. b. v. schriif ofste komst*e;* de Roermondenaar zou zeggen : ofste *komst.*

In al deze voorbeelden speelt de assimilatie van het voegwoord *det* (dat) eene rol.

Om tot *eerste, wooste,* te geraken, worden dus de volgende overgangen doorloopen : eer det doe (eer dat gij), woo det doe (waar dat gij) — eerdettoe, woodettoe; eerdette, woodette; eerdeste, woodeste (welke wending nog bestaat), en eindelijk : eerste, wooste.

Overeenkomstig hiermede breidde zich dit spraakgebruik over de heele reeks uit.

De bewijzen liggen voor de hand.

1° *dat gij* luidt *destoe* en *deste.*

Dat de *t* voor eene volgende *t* in *s* is overgegaan (*wist* uit *witta, witda*), behoeft geen betoog.

2° Roeit *det* (dat) hieronder, dan moet het ook in de 2 pers. meervoud, *det geer,* waar geene assimilatie in *s* mogelijk is, sporen achtergelaten hebben. En inderdaad, echte Roermondenaars laten in het

---

(1) *Phonetische Voorbarigheid,* door J. BECKERING VINCKERS. *Assimilatie in het Nederlandsch,* door Dr. P. J. COSIJN. *Taal- en Letterbode,* 1872.

meervoud der voorgaande verbindingen steeds de *t*, sluitletter van *det*, hooren.

lummels die*t* (die det) dao*t* (dao det) geer zeet; ich weit neet, wëë*t* (wëë det) geer meint; wie*t* geer zäkt, gelijk u zegt; dinkt eer*t* geer sprëkt; noê*t* geer zäkt, nu u zegt.

c. Syncope heeft plaats in : drin, drop, draaf, dròm, draan (er in, er op, er af, er om. er aan). *Limb. Serm.* drin, drop.

In de *Limb. Serm.* is eene *t* tusschen den toonloozen uitgang van de 1 of 3 pers. meerv. Praesens zeer gewoon : si treckenter sich gerne af; si wassentere mede.

Het Roermondsch heeft *d*, welke aan *der* (er) toe te schrijven is; zoodat er noch van verscherping des persoonsuitgangs *d* tot *t*, noch van inlassching sprake is.

Men zegt dus : zie trëkke-der zich gëër aaf, zij trekken er zich gaarne af; zie wasse dermit, zij wassen ermede; zie loupe derdoor, zij loopen erdoor.

§ 20.

Alvorens te besluiten, wijzen wij nog op eenige zeldzame, in 't Roermondsch bewaarde woorden van Ods. en Ofr. oorsprong, welke wij ter loops ontmoet hebben; hier ligt nog een vruchtbaar veld te ontginnen.

Ook zou het misschien de moeite loonen, een nader onderzoek in te stellen omtrent het punt of, op het gebied der Woordschikkingsleer, geene oude wendingen uit den *Heliand* in het Limburgsch zijn op te diepen; daar dit echter ons bestek te buiten gaat, bepalen wij ons met te wijzen op het kentee-

kenend gebruik van het persoonlijk voornaamwoord in het Roermondsch, als datief van nadruk of ethicus.

Niemand zal ontkennen, dat het Limburgsch, wat oudheid en rijkdom van klanken betreft, voor geen der Nederlandsche tongvallen de vlag hoeft te strijken.

Zijne plooibaarheid blijkt ook genoegzaam uit de keurige, echt inheemsche blijspelen, in Roermondsch taaleigen vervat, van prof. EMIEL SEIPGENS. Welk zal nu onze slotsom zijn?

Aan de hand der geschiedenis en der taalkunde, aarzelen wij niet tot den Oud-Nederfrankischen oorsprong van het Roermondsch te besluiten, en wel tot zijne verwantschap met het Nederrijnsch.

Immers, al zijn de Oud-Saksische bestanddeelen niet weg te cijferen, het hoofdkenmerk van het Roermondsch, en hetgeen juist de taal der *Psalmen,* ofschoon in geringere mate, kenschetst, is : *de toenadering tot het Hoogduitsch.*

Daar het niet aangaat in de voorouders der Limburgers een mengsel van Saksen en Franken te zien, moeten wij de aanwezigheid van eenen afzonderlijken volksstam aannemen.

Hoever strekte zich deze stam uit; waardoor onderscheidde zich zijn dialect? Dit zijn zoovele vraagpunten, waarover eene vergelijkende spraakleer der Oud-Nederfrankische dialecten alleen uitkomst kan geven.

Daarom twijfelen wij niet, of elk Nederlander zal met ons de voltooiing van het reuzenwerk des Leuvenschen hoogleeraars P. WILLEMS reikhalzend te gemoet zien.

